

Anàlisi del poblament dels municipis de Lleida, segons el nomenclàtor de 1860

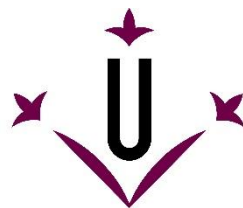
Autor: Gerard Xixons i Solé

Tutor: Dr. Jesús Burgueño Rivero

Grau en Geografia i Ordenació del Territori

Departament de Geografia i Sociologia

Universitat de Lleida

Universitat de Lleida

Xarxa Vives
d'universitats

Lleida, 14 de juny de 2013

Resum:

El present treball s'emmarca dins del camp de la geografia i la cartografia històrica i té com a objectius l'obtenció del mapa municipal de 1860 de la província de Lleida i també l'anàlisi del poblament d'aquest territori en aquesta data. Per assolir aquests objectius, s'empra com a font primària el Nomenclàtor de 1860, el qual és la base a partir de la qual s'obtenen diferents resultats cartogràfics i diverses conclusions sobre el poblament.

El mapa municipal d'aquesta època és particularment interessant atès que pot ésser emprat, amb petites modificacions, fins a l'actualitat ja que els límits municipals han experimentat durant aquest temps canvis molt puntuals. D'altra banda, l'anàlisi del poblament de 1860 també resulta interessant ja que coincideix en una època on el poblament rural experimentà el seu màxim històric.

Abstract:

This study is part of the field of historical geography and cartography and have as a goals obtain a municipal map of 1860 in the province of Lleida and the analysis of the settlement of this territory on this date. To achieve these objectives, is used as the primary source the Nomenclator of 1860, which is the basis from which one obtains different mapping results and conclusions on the settlement.

The municipal map of this period is particularly interesting because can be used until the present with minor changes as the municipal limits have experienced very specific changes over these years. Furthermore, analysis of settlement of 1860 is also interesting because it coincides at a time where the rural settlement experienced highs.

Paraules clau: mapa municipal, 1860, Lleida, municipi, partit judicial, poblament, nomenclàtor

“El veritable saber
no és la simple acumulació de coneixements
ans és el despertar de la consciència”

- Anònim

ÍNDIX

1.- INTRODUCCIÓ	5
2.- ANTECEDENTS.....	9
2.1 Definició de nomenclàtor	10
2.2 Naixement i evolució de nomenclàtors	10
2.3 Característiques del nomenclàtor de 1860.....	11
2.4 El nomenclàtor de 1860 com a font d'estudi.....	13
2.5 El concepte d'entitat de població	19
2.6 Limitacions dels nomenclàtors	20
3.- RAONAMENT METODOLÒGIC.....	23
3.1 Concepte de nucli de població.....	24
3.2 Tractament de les dades.....	25
3.3 Càlcul d'índexs	26
3.4 Elaboració de cartografia.....	29
4.- RESULTATS	36
4.1 Canvis en el mapa municipal.....	37
4.2 Distribució de la població en valors absoluts i densitat de la població	38
4.3 Distribució del poblament en el territori	39
4.4 El poblament concentrat	39
4.5 El poblament disseminat.....	40
4.6 L'hàbitat	41
4.7 Resultats cartogràfics.....	43
4.8 Resultats estadístics	58
5.- CONCLUSIONS	66
6.- REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	73

ANNEXOS

Annex 1. Taula d'edificacions per municipis, nuclis i poblament disseminat

Annex 2. (CD) Treball i annexos en format digital

1.- INTRODUCCIÓ

1.- INTRODUCCIÓ

Presentació

Els canvis en el mapa administratiu han estat una constant històrica arran de les transformacions socials, econòmiques i culturals que ha experimentat la societat. En conseqüència hi ha hagut sempre la necessitat de conèixer, i per tant, disposar d'una representació fidedigna de les divisions administratives a partir de la qual s'ha estructurat la societat en el territori.

La forma com s'ha donat resposta a aquesta necessitat s'ha materialitzat a través de l'elaboració de mapes, és a dir, mitjançant representacions simplificades de la realitat, les quals han esdevingut un dels instruments essencials per a qualsevol tipus d'anàlisi, no només geogràfic, sinó de moltes altres ciències tant socials com naturals.

D'altra banda, la manera com la població es troba diposada en el territori ha estat un element d'anàlisi i reflexió recurrent en el camp de la geografia. De fet, diversos autors han fet aproximacions a l'estudi del poblament a partir de les dades provinents de diferents fonts com ara censos o nomenclàtors, encara que fins a dia d'avui cap ha tingut com a àmbit d'estudi els municipis de la província de Lleida de l'any 1860.

Objectius

El present treball té, precisament, aquest objectiu. És a dir analitzar l'estructura del poblament dels municipis de la província de Lleida l'any 1860. En concret, s'estudia quina era la distribució del poblament des de diferents punts de vista, com ara la distribució del poblament dispers o del poblament concentrat. En aquest sentit, a través de la informació obtinguda a través del nomenclàtor de l'esmentat any, s'elabora el mapa municipal i a partir d'aquí i mitjançant el càlcul de diferents índexs de poblament s'obtenen diferents resultats cartogràfics i diverses conclusions sobre el poblament de la província de Lleida.

El present treball s'inscriu, doncs, en l'àmbit de la cartografia històrica i té com a objectius principals elaborar el mapa municipal de la província de Lleida de l'any 1860 i analitzar algunes de les possibles aplicacions que pot tenir el seu ús en fonts històriques

com per exemple els nomenclàtors. En aquest sentit, a través de la informació obtinguda a través del nomenclàtor de l'esmentat any s'elabora el mapa municipal i, a partir d'aquí i de la representació d'algunes dades i índexs calculats sobre poblament, s'obtenen diferents resultats cartogràfics de caràcter temàtic, així com diverses conclusions.

Àmbit i període d'estudi

L'àmbit d'estudi emprat per a la recerca són els municipis i els partits judicials de la província de Lleida de l'any 1860 atès que la font d'informació de la qual es parteix, el primer nomenclàtor elaborat en profunditat, data d'aquest any i utilitza com unitat estadística les províncies establertes per la divisió territorial d'Espanya fixada per Javier de Burgos el 1833.

Estructura del treball

El treball s'estructura en cinc grans apartats, el primer dels quals és aquesta introducció. En el segon apartat es dedica als antecedents i és recull la informació sobre el tema de l'estudi. En el tercer apartat, anomenat raonament metodològic es realitza una descripció dels passos seguits per assolir els objectius. En el quart es mostren els resultats cartogràfics i numèrics i es comenten els resultats de l'estudi. El cinquè és un apartat dedicat a conclusions i reflexions. En el sisè apartat es detallen les fonts i referències bibliogràfiques utilitzades. Finalment, s'inclouen com a annexos: una taula que inclou les dades d'edificacions per nuclis i municipis provinents del nomenclàtor així com un disc compacte amb els treballs, annexos i mapes en format digital.

Fonts

Les fonts emprades en aquest treball són ben diverses i inclouen nomenclàtors, llibres, articles, instruccions governamentals, entre d'altres, motiu per la qual la referència de totes elles es poden trobar a l'apartat bibliogràfic. Tanmateix, cal destacar la font primària, això és, el *Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc. De las cuarenta y nueve provincias de España* de la Junta de Estadística i obres de rellevància com *Història del mapa municipal de Catalunya* de Jesús Burgueño i Ferran Lasso i l'article "El poblament de Catalunya" de Pau Vila.

Agraïments

Finalment es vol aprofitar aquesta introducció per fer un agraïment a tothom que ha fet possible el present treball. En concret, s'agraeix a Jesús Burgueño haver acceptat la tutorització del treball i també l'ajuda en tot moment del Servei Científicotècnic de Cartografia i Sistemes d'Informació Geogràfica de la Universitat de Lleida. Per últim un agraïment a familiars, amics i companys i també als solsonins ja que tots ells han contribuït a fer possible aquest estudi, si bé d'una manera indirecta però no per això menys important.

2.- ANTECEDENTS

2.- ANTECEDENTS

En el present apartat es realitza un estat de la qüestió i es descriuen alguns dels treballs previs relacionats amb la temàtica del treball. En concret s'ha estructurat aquest apartat en 5 subapartats: 1) definició de nomenclàtor, 2) naixement i evolució dels nomenclàtors, 3) característiques del nomenclàtor de 1860, 4) el nomenclàtor de 1860 com a font d'estudi, 5) el concepte d'entitat de població i 6) limitacions dels nomenclàtors.

2.1 Definició de nomenclàtor

El Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans defineix nomenclàtor com a “llista o catàleg ordenat dels noms dels pobles d'un territori, dels socis d'una societat, de la terminologia d'una ciència determinada, etc.” (INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, 1995: 1285) i el Diccionari Alcover-Moll realitza una definició semblant afegint-hi a més el seu significat etimològic: “pres del llatí nomenclator, ‘anomenador’” (ALCOVER; MOLL, 1985: 779).

No obstant això, la Gran Enciclopèdia Catalana realitza una definició més acotada del terme tot afirmant que es tracta d'una “font estadística que es distingeix per donar informació sobre qualsevol àrea habitable d'àmbit intramunicipal, clarament diferenciada i coneguda per una denominació específica” (VARIS AUTORS, 1996-1998).

2.2 Naixement i evolució de nomenclàtors

El nomenclàtors nasqueren a mitjan segle XIX en el context socio-polític de consolidació dels estats moderns com a resultat de la necessitat d'aquests de conèixer el poblament i de la voluntat d'establir un sistema de fiscalitat eficient. En concret, el primer nomenclàtor contemporani publicat a Espanya data de l'any 1858 i des d'aleshores s'han realitzat un total de 16 nomenclàtors: 1857, 1860, 1873, 1887, 1900, 1910, 1920, 1930, 1940, 1950, 1960, 1970, 1981, 1986, 1991 i 1996. A partir d'aleshores el nomenclàtor, vinculat al padró, és continu.

Tanmateix, la informació continguda en els diferents nomenclàtors no és homogènia atès que les necessitats dels estats han anat canviant al llarg del temps. Això ha provocat que la definició d'entitat de població, és a dir, l'establiment d'un criteri per definir la unitat estadística mínima, hagi anat variant amb el pas dels anys, cosa que n'ha dificultat l'estudi comparatiu. Si bé en aquest sentit, cal destacar la tesi doctoral d'Albert Esteve, titulada *El Nomenclàtor com a font per a l'estudi territorial de la població a Catalunya. Aplicacions, 1857-1998*, en el qual l'autor realitza una anàlisi a fons dels diferents nomenclàtors.

2.3 Característiques del nomenclàtor de 1860

L'anomenat Nomenclàtor de 1860 fou publicat per la Junta de Estadística l'any 1863 a Madrid sota el títol de *Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc. De las cuarenta y nueve provincias de España: dispuesto por riguroso orden alfabético entre las provincias, partidos judiciales, ayuntamientos, y entidades de población*. [Figura 1].

La publicació d'aquest nomenclàtor responia a una disposició publicada el 7 de gener de 1859 a la Gaceta de Madrid, diari oficial de l'època, sota el nom de "Instrucción para llevar a efecto la rectificación y complemento del nomenclátor de los pueblos de España" i en el qual s'inclouen les regles i el mètode a seguir a l'hora de confeccionar el nomenclàtor.

Entre les prescripcions fixades, cal destacar l'establiment d'uns estàndards d'escriptura de la toponímia així com el respecte per a l'ús de la toponímia autòctona: "Art. 5.º La inscripción se hará poniendo en la primera casilla el nombre propio ú oficial de cada población ó vivienda, y escribiéndolo como lo escriben los naturales". D'altra banda, per tal de garantir la veracitat de la informació s'estableix que "Art. 36. Toda omision de datos se castigará gubernativamente por la Autoridad provincial, dando parte a la Comision central de Estadística; y si se sospechare ocultacion maliciosa, se procederá ademas judicialmente para obtener la aplicación del Código penal".

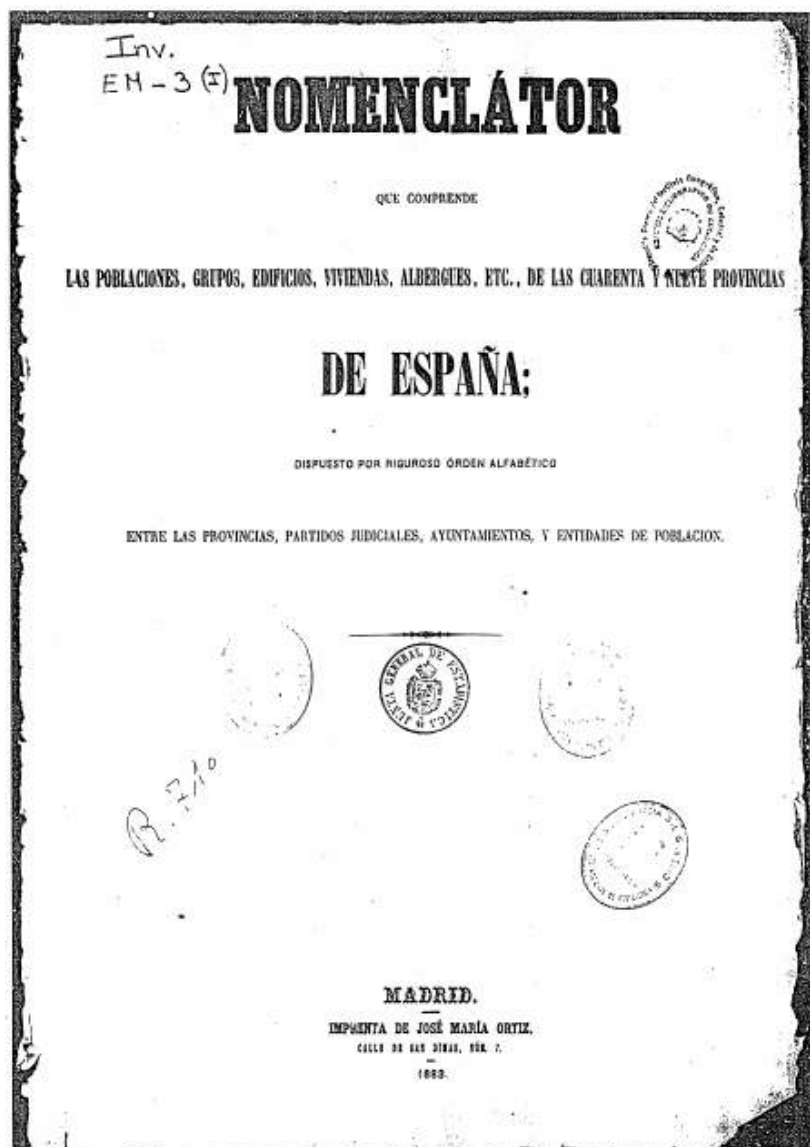

Figura 1. Portada del *Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc. De las cuarenta y nueve provincias de España.* Font: JUNTA DE ESTADÍSTICA, 1863.

Tanmateix, la importància del nomenclàtor de 1860 rau en el fet d'incloure informació molt detallada sobre cada entitat de població. En concret, inclou: 1) el nom de l'ajuntament i la població total del terme, 2) l'entitat de població (població, edifici, habitatge o alberg, etc.), 3) la classe de l'entitat de població (lloc, casa de llaurança, santuari, molí fariner, etc.), 4) la distància respecte el centre del municipi (en quilòmetres), 5) la residència (permanent, temporalment o inhabitat), 6) el nombre d'edificis per plantes (una, dues, tres, més de tres), 7) els albergs (barraques...) i finalment: 8) el total d'edificacions. [Figura 2].

1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)	8)					
AYUNTAMIENTOS.	POBLACIONES, GRUPOS, EDIFICIOS, VIVIENDAS, ALBERGUES, ETC.	SU CLASE.	en distan- cia de la capital del Ayun- tamiento. KILOMÉ- TROS.	EDIFICIOS, VIVIENDAS, ALBERGUES, ETC.		EDIFICIOS,				ALBERGUES, de edif. cie- los, etc.	TOTAL: de edif. cie- los, vivi- endas, albergues, etc.	
				segun que están:		segun que son:						
				HABITADOS		de materiales	de materiales	de materiales	de materiales			de materiales
ABELLÁNES. (1.643 habitantes).	Abellanes.....	Lugar.....	0	84	1	6	20	64	7	0	0	91
	Cabana del Garrofé.....	Albergue de pastores.....	0'1	0	1	0	0	0	0	0	0	1
	Casabanca.....	Masia (casa de labor).....	0'1	1	0	0	0	1	0	0	0	1
	Masia de Andrés.....	Casa de labor.....	2'3	0	1	0	1	0	0	0	0	1
	Masia del Teixidó.....	Casa de labor.....	2'6	0	1	0	1	0	0	0	0	1
	Masia de Borrador.....	Casa de labor.....	6	0	1	0	1	0	0	0	0	1
	Masia de Uigé.....	Casa de labor.....	0'2	0	1	0	1	0	0	0	0	1
	Moli del Canteré.....	Molino harinero.....	0'6	1	0	0	0	1	0	0	0	1
	Moli de Tarribó.....	Molino harinero.....	0'3	1	0	0	0	1	0	0	0	1
	Montalgre.....	Sanludrio.....	11	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	Tartaron.....	Lugar.....	0'5	88	1	6	14	73	8	0	0	95
Villanueva de Abellanes, ó de la Sal.....	Lugar.....	0'6	87	0	1	18	66	4	0	0	88	
				202	7	14	57	206	19	0	1	283

Figura 2. Exemple del Nomenclàtor que comprèn les poblacions, grups, edificis, vivendes, albergues, etc. De les quaranta i nou províncies de Espanya. Font: JUNTA DE ESTADÍSTICA, 1863: 91.

2.4 El nomenclàtor de 1860 com a font d'estudi

Tot i que el primer nomenclàtor editat a Espanya fou el de 1857, el cert és que aquest “fou considerat com una prova per la mateixa comissió estadística” (ESTEVE, 2003: 136), motiu que afegit a l'exhaustivitat del de 1860 fa que calgui considerar el nomenclàtor 1860 com el primer gran nomenclàtor i el converteix en una font d'informació molt important per a conèixer en profunditat el poblament de la segona meitat del segle XIX, fins al punt que alguns autors l'han considerat “una font excel·lent per poder estudiar la geografia dels masos i del poblament en general” (FERRER, 2009: 56).

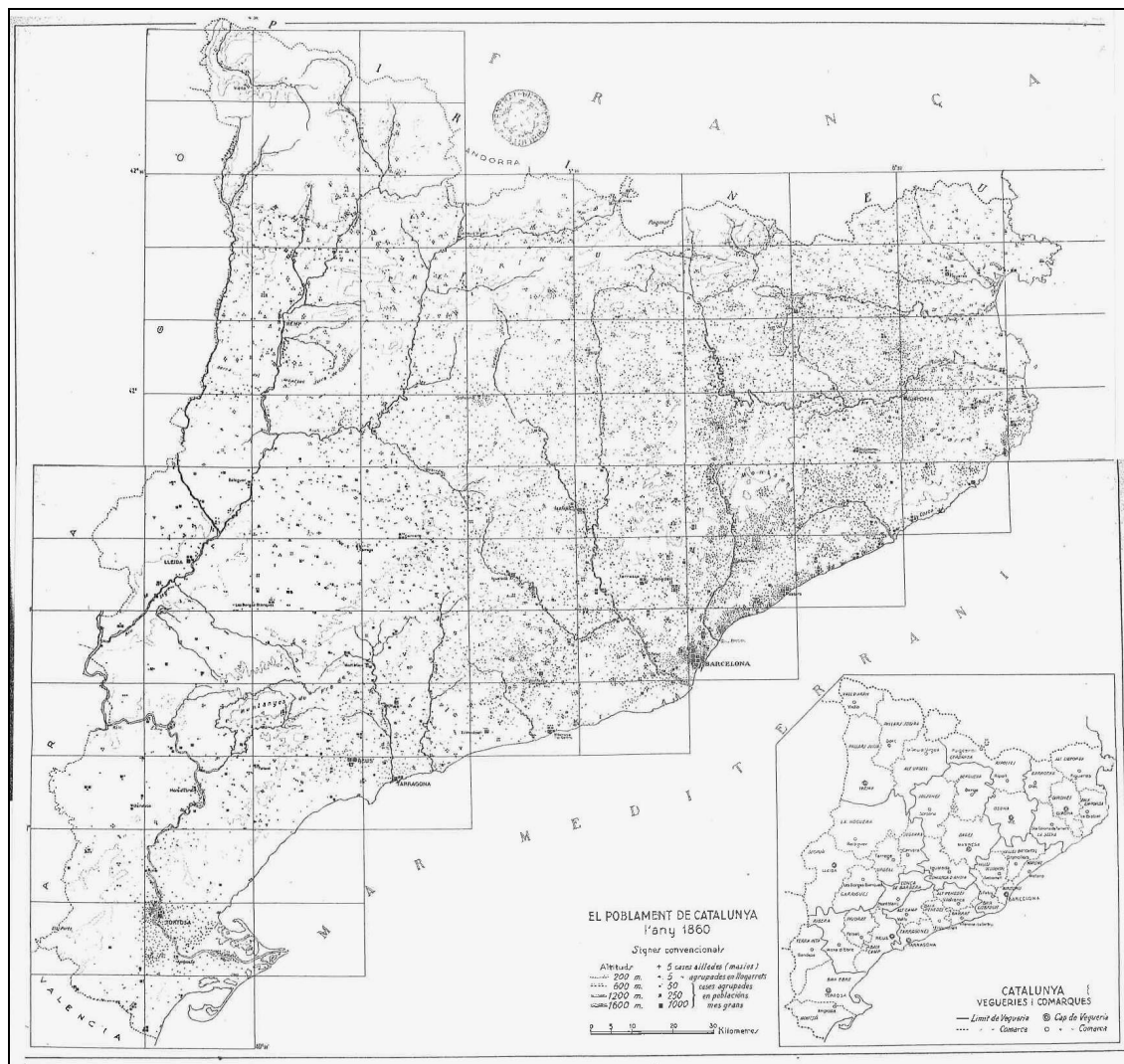
El nivell de detall d'aquest nomenclàtor ha permès que diferents autors hagin pres com a base de llurs estudis les dades d'aquest nomenclàtor i també hagin generat cartografia al voltant d'aquest tema. En aquest sentit, la primera aproximació al poblament que utilitza aquesta font i de la qual es té coneixement és la realitzada per Pau Vila a l'article “El poblament de Catalunya”. En aquest article, publicat el 1938, estudia els efectes de la hidrografia sobre la distribució de la població, per bé que arriba a la conclusió que l'aigua “no és el factor decisiu del poblament” (VILA, 1938).

D'altra banda, cal esmentar també els treballs més recents de Rosa Congost “Els masos de la Catalunya Vella” i Llorenç Ferrer “Notes sobre la geografia dels masos a Catalunya”. En el primer cas, es compara el mapa del poblament dispers de 1860 amb el de focs remences i s'arriba a la conclusió que el concepte de mas deriva més de factors

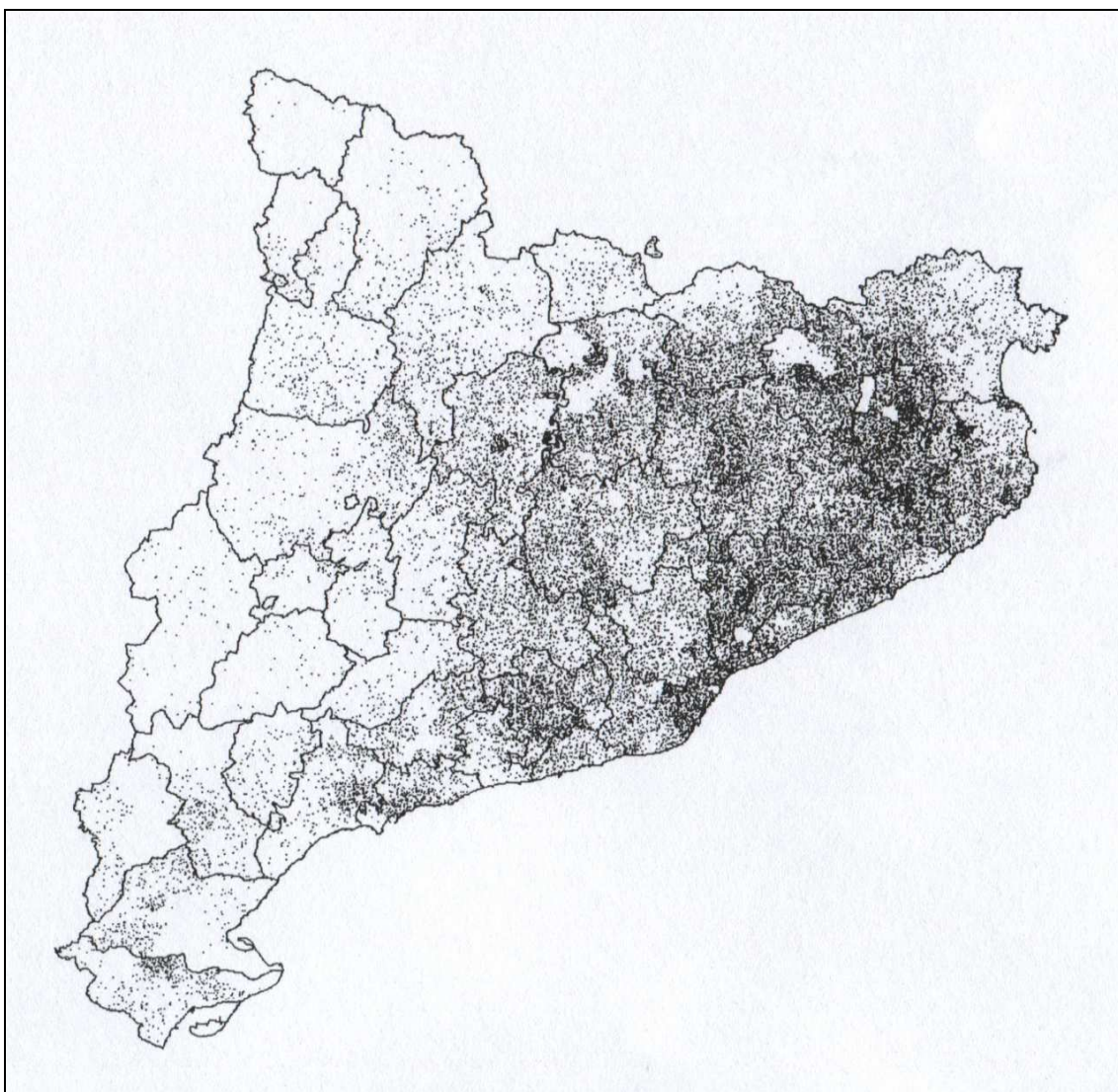
jurídics -l'accés a la terra a través de l'emfiteusi- que no pas físics (CONGOST, 2003). En el segon cas l'estudi es basa, també, en les dades del nomenclàtor per analitzar la distribució dels masos encara que conclou que es basa en criteris geogràfics, però també històrics, polítics i i culturals (FERRER, 2009).

A continuació es mostren alguns dels resultats cartogràfics que diversos autors ha elaborat a nivell de Catalunya a partir de les dades del Nomenclàtor de 1860, com ara el poblament de Pau VILA [Mapa 1], el poblament dispers de Rosa CONGOST [Mapa 2], la densitat municipal d'Albert ESTEVE [Mapa 3] i la densitat ESTEVE&VALLS [Mapa 4]. En el primer cas VILA realitza una treball minuciós, i a fons, per tal d'obtenir punt per punt el poblament de Catalunya i en el segon cas es realitza un treball similar per bé que centrant-se en el poblament dispers i utilitzant les noves tecnologies.

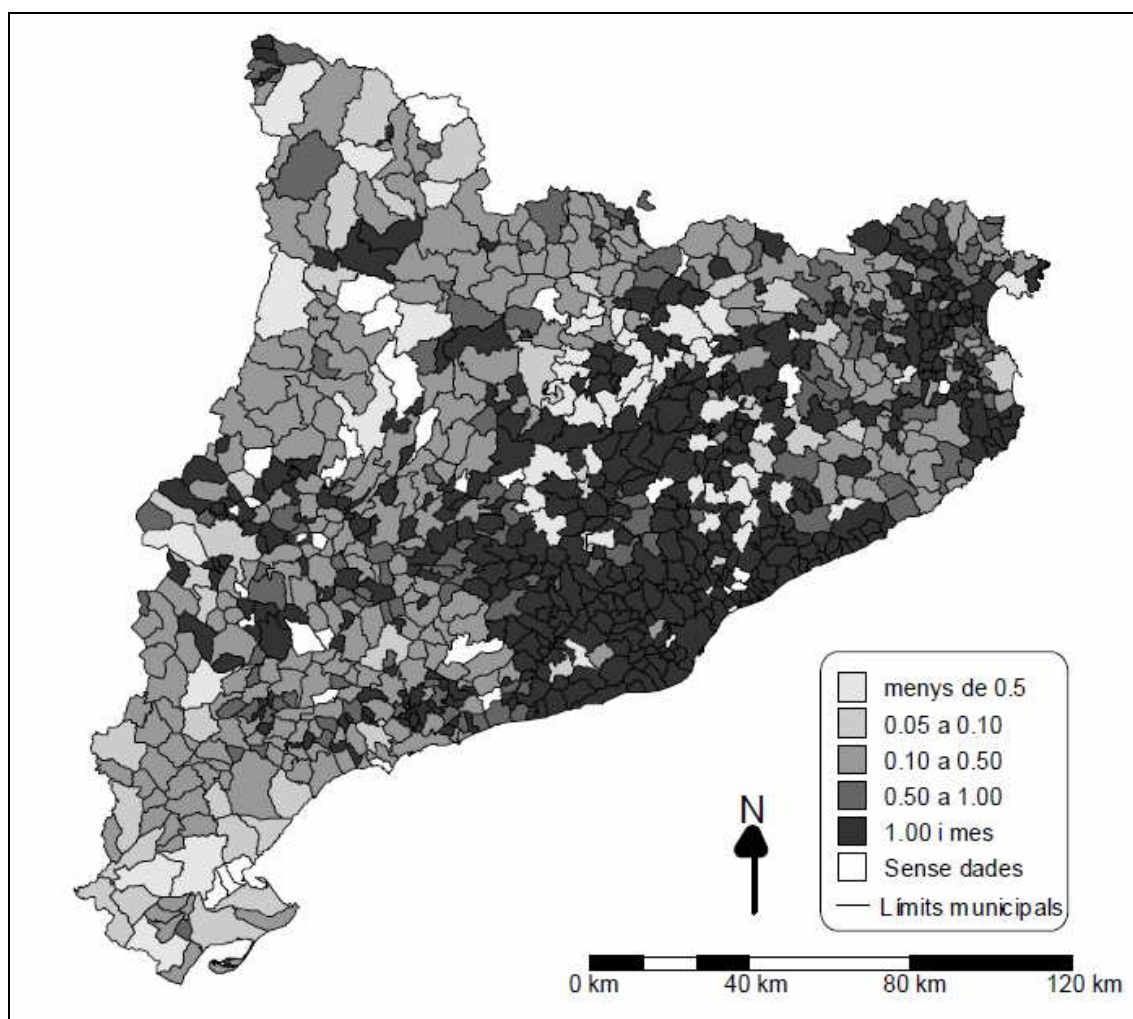
D'altra banda, els dos darrers mapes presenten com a dèficit el fet que la base municipal emprada no és la coetània (1860) sinó la del moment de realització del mapa, cosa que impedeix reflectir correctament la realitat del moment atès que el mapa municipal ha experimentat durant aquests 150 anys canvis prou importants.

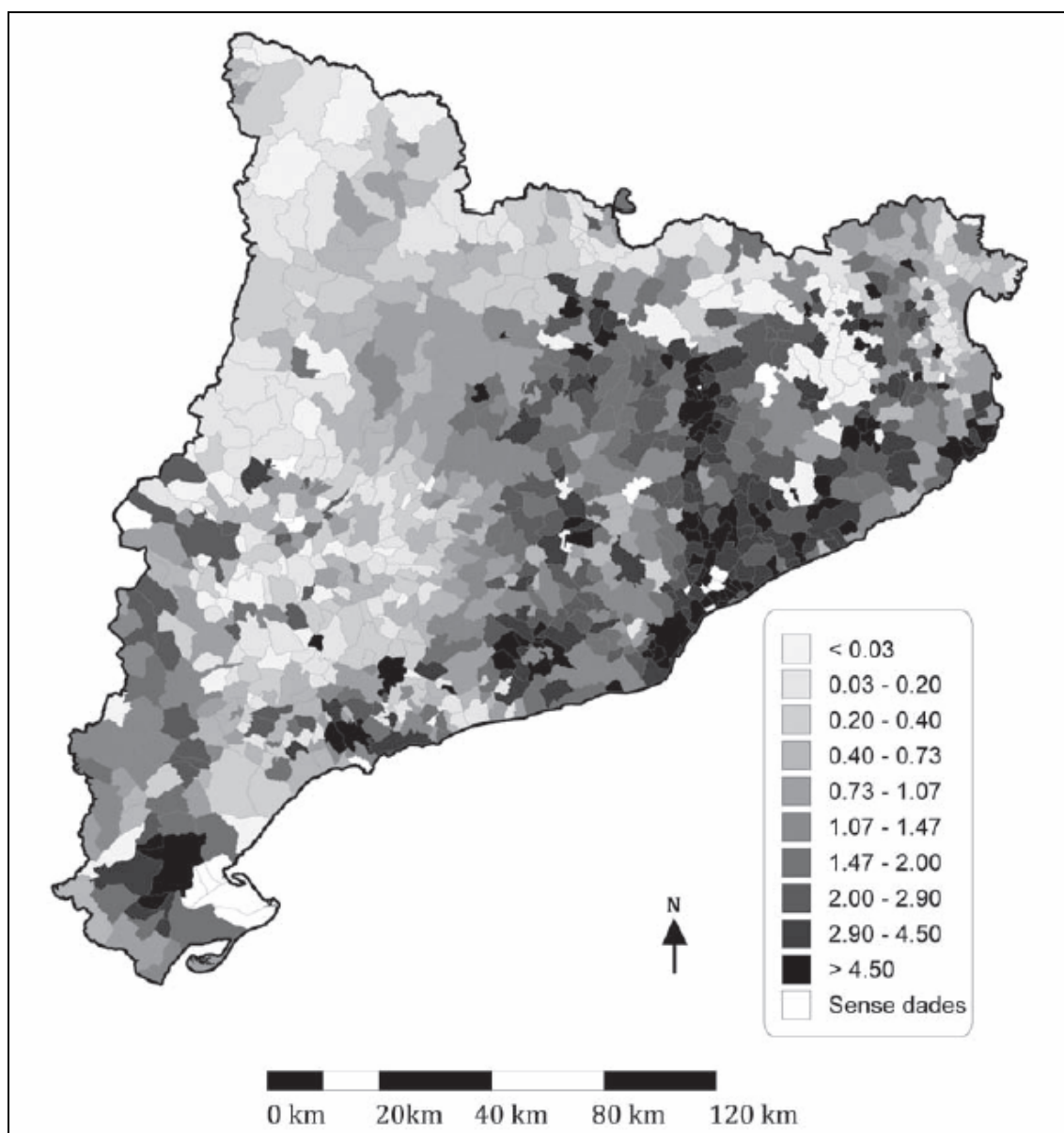
Mapa 1. El poblament de Catalunya l'any 1860. Font: VILA, 1938.

Mapa 2. El poblament dispers a Catalunya (1860). Font: CONGOST, 2003: 21.

Mapa 3. Densitat municipal d'entitats per km². Font: ESTEVE, 2003: 147.

Mapa 4. Densitat de masies per quilòmetre quadrat, Catalunya 1860. Font: ESTEVE; VALLS, 2010: 106.

2.5 El concepte d'entitat de població

El concepte d'entitat de població malgrat ésser un concepte clau ha anat variant en cada un dels nomenclàtors. [Taula 2]. En el primer nomenclàtor de 1857 l'entitat de població era qualsevol localitat poblada mentre que al de 1860, els criteris incloïa nuclis de població i també tot tipus d'edificacions aïllades ja fóssin habitades o deshabitades ja que segons disposava la *Instrucción para llevar a efecto la rectificación y complemento del nomenclátor de los pueblos de España* publicada a la *Gaceta de Madrid* el 7 de gener de 1859:

“Art. 4.º se incluirán en el nuevo Nomenclátor todos los sitios habitados, constante o temporalmente, y los inhabitados; ya sean ciudades, villas, pueblos, lugares ó aldeas; ya iglesias, palacios, castillos, torres telegráficas, faros, monasterios, ermitas, casas de portazgo, de postas, de peones camineros ó se la Guardia civil; ya molinos, ventas, colmenares, lagares, barracas, cuevas, chozas, ó cualquiera otra vivienda, con morador ó sin él”.

En concret, en el nomenclàtor de 1860 s'inclouen un total de 53 classes d'entitats de població [Taula 1].

Albergue de ganado
Albergue de pastores
Aldea
Arrabal
Batan
Capilla
Casa consistorial
Casa de baños
Casa de campo
Casa de jornaleros
Casa de labor
Casa de labranza
Casa de pastores
Casa de recreo
Casa de trabajadores
Casa parroquial
Casas
Caserío

Casetas de labor
Cementerio
Ciudad
Colmenar
Colmenar
Convento
Cortijada
Depósito de maderas
Ermita
Escuela
Fábrica
Fábrica de aguardiente
Fábrica de cardar lana
Fábrica de chocolate
Fábrica de hilados
Fábrica de latón
Fábrica de papel
Fábrica de tejas
Fragua
Iglesia
Lagar
Lugar
Mesón
Molino
Molino de aceite
Molino de harina
Pajar
Palomar
Palomar
Puesto o caseta de carabineros
Santuario
Serrería
Torre telegráfica
Torreón
Vila

Taula 1. Classes d'entitat de població segons el nomenclàtor de 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de da des de la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

2.6 Limitacions dels nomenclàtors

Alguns autors han fet una anàlisi crítica negativa de l'ús de dels nomenclàtors com a fonts d'informació, afirmant que té “grans limitacions” i que “el condicionant més greu

dels Nomenclàtors” és que “l’estadística comptabilitza edificis, en comptes d’habitages” i que “a partir d’ella no pot determinar-se la grandària dels edificis a causa de la deficient informació sobre el nombre de plantes (Gómez Mendoza 1986b)”. (TAFUNELL, 1989: 472).

Però, el cert és que de la lectura del treball de Gómez Mendoza se n’extreu una visió menys taxativa i molt més matisada a la mostrada per Tafunell. De fet, Gómez Mendoza afirma que “la informació continguda en els Nomenclàtor sobre el nombre i classe d’edificis existents a espanya constitueix un valuós complement de les estimacions sobre població urbana” i que “les xifres inclouen tota classe d’edificis, a més dels destinats a usos exclusivament residencials” (GÓMEZ MENDOZA, 1986: 57).

Nomenclàtor	Entitat		Nucli		Disseminat
1857	Localitats poblades	=	Més de 12 habitants		
1860	Poblacions, grups o entitats aïllades. Habitades o deshabitades.	=	1 edifici o alberg aïllat		
1873	Caserius i grups	=		/	Edificis, habitatges i albergs.
1887	Llocs habitats o inhabitats	=	2 o més edificis	/	La resta
1900	Grups d'edificis i albergs habitats o inhabitats	=	10 o més edificis i albergs	/	La resta, classificat segons es trobi a més o menys de 500 metres del nucli.
1910					
1920					
1930					
1940					
1950	Conjunt d'edificis habitats o habitables, agrupats o disseminats, amb límits precisos.	=	Conjunt de 10 o més edificis agrupats. Inclou les construccions distants a menys de 500 metres.	+	Edificis que disten a més de 500 metres del nucli.
1960					
1970	Part habitada del terme municipal, clarament diferenciada del mateix	=	10 edificacions contigües, que formin carrers, places o altres vies urbanes. També hi formen part les edificacions que disten a menys de 500 metres	+	Edificis que disten a més de 500 metres del nucli.
1981					
1986	Àrea habitable del terme municipal, habitada o excepcionalment inhabitada, i que pot ser identificada sense possibilitat de confusió.	=	10 edificacions contigües que formin carrers, places o altres vies urbanes. També hi formen part les edificacions que disten menys de 500 metres.	+	Edificis que disten a més de 500 metres dels límits exteriors del nucli.
1991					
1996					

Taula 2. Evolució del concepte d'entitat de població, 1857-1998. Font: ESTEVE, 2003: 102.

3.- RAONAMENT METODOLÒGIC

3.- RAONAMENT METODOLÒGIC

L'objectiu d'aquest apartat és descriure el procés metodològic, és a dir, el camí que s'ha seguit per arribar als objectius especificats en la introducció. La metodologia seguida es divideix en quatre grans parts: 1) definició de conceptes, 2) tractament de la informació i les dades, 3) definició d'índexs i 4) elaboració de cartografia.

Abans, però d'entrar en l'explicació dels detalls metodològics convé fer algunes apreciacions. Com s'ha fet esment en l'apartat d'antecedents, el nomenclàtor de 1860 està format per un total de 53 classes d'entitats de població. Tanmateix, aquest treball no es basa en l'estudi de les classes de les entitats de població sinó en els nuclis de població (que correspon sempre a les classes de "ciudad", "villa", "lugar", "aldea", "cortijada", "caserío" i "arrabal") i els edificis del disseminat.

En aquest darrer cas, el nomenclàtor inclou com a edificacions habitades, per exemple les classes "casa de labor", "casa de labranza", "casa de campo", etc. (els topònims dels quals inclouen el genèrics masia o torre), com edificacions no habitades (classes: "pajar", "alberge de ganado", "molino harinero", "batan", "frágua", "mesón", "escuela", "ermita", etc.) que poden aportar informació econòmica i social interessant en altres estudis, però que en aquest treball no s'analitzen.

3.1 Concepte de nucli de població

La definició de nucli no és homogènia i per tant és molt variable i canvia no només segons el context sinó també segons la font utilitzada. Partint de la definició més elemental que defineix nucli com a "concentració de població en un indret determinat" (VILÀ-VALENTÍ, 1998: 160) és evident que cal trobar i utilitzar una definició més concreta.

En aquest sentit, actualment i segons l'Instituto Nacional de Estadística "se considera Núcleo de población a un conjunto de al menos diez edificaciones, que están formando calles, plazas y otras vías urbanas. Por excepción, el número de edificaciones podrá ser inferior a 10, siempre que la población que habita las mismas supere los 50 habitantes."

I a més afegeix: “se incluyen en el núcleo aquellas edificaciones que, estando aisladas, distan menos de 200 metros de los límites exteriores del mencionado conjunto, si bien en la determinación de dicha distancia han de excluirse los terrenos ocupados por instalaciones industriales o comerciales, parques, jardines, zonas deportivas, cementerios, aparcamientos y otros, así como los canales o ríos que puedan ser cruzados por puentes.”

Tanmateix, el fet que el nomenclàtor de 1860 inclogui per entitat de població no només els nuclis existents en un municipi sinó també qualsevol edifici aïllat (habitatges i edificis de tot tipus) i que, a més, inclogui informació de la distància respecte al centre del municipi a la qual es troben, permet una explotació de les dades a una escala molt gran.

És per aquest motiu, que el concepte de nucli emprat en aquest treball inclou com a llindar mínim la concentració de 4 edificis habitats (o bé 3 edificis habitats de forma permanent més 1 edifici habitat temporalment o deshabitat). Així mateix, atès que el nomenclàtor inclou també la distància de les entitats de població respecte el centre del municipi, s'agregen també les edificacions situades a 200 metres o menys de la capital del municipi obtenint així encara una anàlisi més acurada i propera a la realitat. La llista dels nuclis de Lleida, definits d'aquesta manera es troba a l'Annex 1.

Cal remarcar aquí, que la base a partir de les quals es realitzen els càlculs no ve determinat per la columna anomenada "classe" del nomenclàtor sinó les columnes d'habitatges i edificis car allò que determina el concepte de nucli en aquest estudi no és la “classe” de l'entitat de població sinó el criteri esmentat anteriorment: 3 habitatges més una 1 edificació.

3.2 Tractament de les dades

El tractament de les dades de forma adequada de qualsevol font d'informació esdevé fonamental, i en el cas d'una font primària de les característiques d'un nomenclàtor, requereix si cap d'un esforç extra en aquest sentit. És per aquest motiu que s'ha intentat en tot moment evitar el sorgiment de qualsevol error que distorsioni els resultats.

El primer pas realitzat ha estat el de fer un buidat a un full de càlcul de les dades del *Nomenclàtor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc. De las cuarenta y nueve provincias de España* corresponents a la província de Lleida, les quals sumen un total de 130 pàgines, 4.465 entitats de població i 3.546 edificis aïllats habitats (masies) i no habitats que ha calgut agrupar.

Per garantir que el pas de les dades és l'adient s'ha establert un mecanisme de verificació dels errors. És a dir, un control de qualitat a través de l'eina "Format condicional" segons la qual si el resultat de la suma de les columnes dels edificis classificats per plantes és diferent a la suma de les columnes dels edificis classificats per temps de residència, el programa activa una alerta.

D'altra banda, el fet que la qualitat de reproducció d'alguns fulls de la font primària no és la més òptima (nombres intel·ligibles), especialment en el cas de la informació demogràfica, s'ha optat per fer la comprovació al Cens de 1860, disponible digitalment al lloc web de l'Instituto de Estadística de España.

3.3 Càlcul d'índexs

A banda de quantificar els processos a partir de les dades en valors absoluts obtinguts directament a partir del buidat del nomenclàtor, i amb l'objectiu de comprendre l'estructura territorial, s'han calculat també diferents índexs que interrelacionen les dades absolutes parcials amb les de superfície i les dades totals.

En concret, es calcula: l'índex de R_n , la ràtio habitants/edificacions permanentment habitades, la ràtio habitants/entitats de població, la densitat de població, la densitat de nuclis, la densitat de nuclis, la densitat d'edificacions habitades permanentment del disseminat, el percentatge d'edificacions habitades permanentment del disseminat respecte el total d'edificacions.

En canvi, s'han descartat i deixat de banda altres índexs per falta d'informació necessària per al seu càlcul, particularment les dades de població corresponents a cada entitat de població, com ara l'índex de Gini, l'índex de dispersió de Demangeon, els índexs morfològics del poblament i els indicadors d'associació espacial.

Índex de Rn

L'Índex de Rn és un índex emprat en l'anàlisi de l'hàbitat que té en compte el nombre d'entitats de població així com la superfície de l'àrea analitzada (en km²), en aquest cas el municipi. En concret, mesura la concentració o dispersió de la població, amb la qual cosa com més elevat és el resultat més alta és la dispersió i com més baix més elevada la concentració del poblament. (PUYOL; ESTÉBANEZ, 1978: 43).

$$R_n = 2 \times 1,80 \sqrt{\frac{N}{S}}$$

on:

N = Nombre d'entitats de població
S = Superfície de l'àrea que es considera

Significat:

Valor 0: Concentració absoluta

Valor 1: Dispersió aleatòria o a l'atzar

Valor 2,15: Dispersió ordenada

Ràtio d'habitants/edificacions permanentment habitades

La ràtio d'habitants/edificacions permanentment habitades permet esbrinar la mitjana d'habitants dels habitatges d'una àrea específica, en aquest cas municipis.

$$Rto = \frac{t}{o}$$

on:

t = Població total del municipi
o = Edificacions permanentment habitades

Ràtio habitants/entitat de població

La ràtio d'habitants/entitats de població permet calcular la mitjana d'habitants per cada una de les entitats de població.

$$RtN = \frac{t}{N}$$

on:

$$t = \text{Població total del municipi}$$

$$N = \text{Nombre d'entitats de població}$$

Densitat de població

La densitat de població mesura el nombre mitjà d'habitants per unitat de superfície (en km²).

$$DtS = \frac{t}{S}$$

on:

$$t = \text{Població total del municipi}$$

$$S = \text{Superfície total}$$

Densitat de nuclis

La densitat de nuclis mesura el nombre de nuclis per unitat de superfície (en km²).

$$DqS = \frac{q}{S}$$

on:

$$q = \text{Nombre de nuclis}$$

$$S = \text{Superfície total}$$

Densitat d'edificacions habitades permanentment del disseminat

La densitat d'edificacions habitades permanentment del disseminat mesura el nombre mitjà d'edificacions habitades permanentment del disseminat per unitat de superfície (en km²), en aquest cas municipis.

$$DdS = \frac{d}{S}$$

on:

$$d = \text{Edificacions habitades permanentment del disseminat}$$

$$S = \text{Superfície total}$$

Ràtio d'edificacions habitades permanentment del disseminat respecte el total d'edificacions habitades

Aquesta ràtio mesura la quantitat d'habitatges del poblament disseminat respecte el total d'habitatges.

$$Rdo = \frac{d}{o}$$

on:

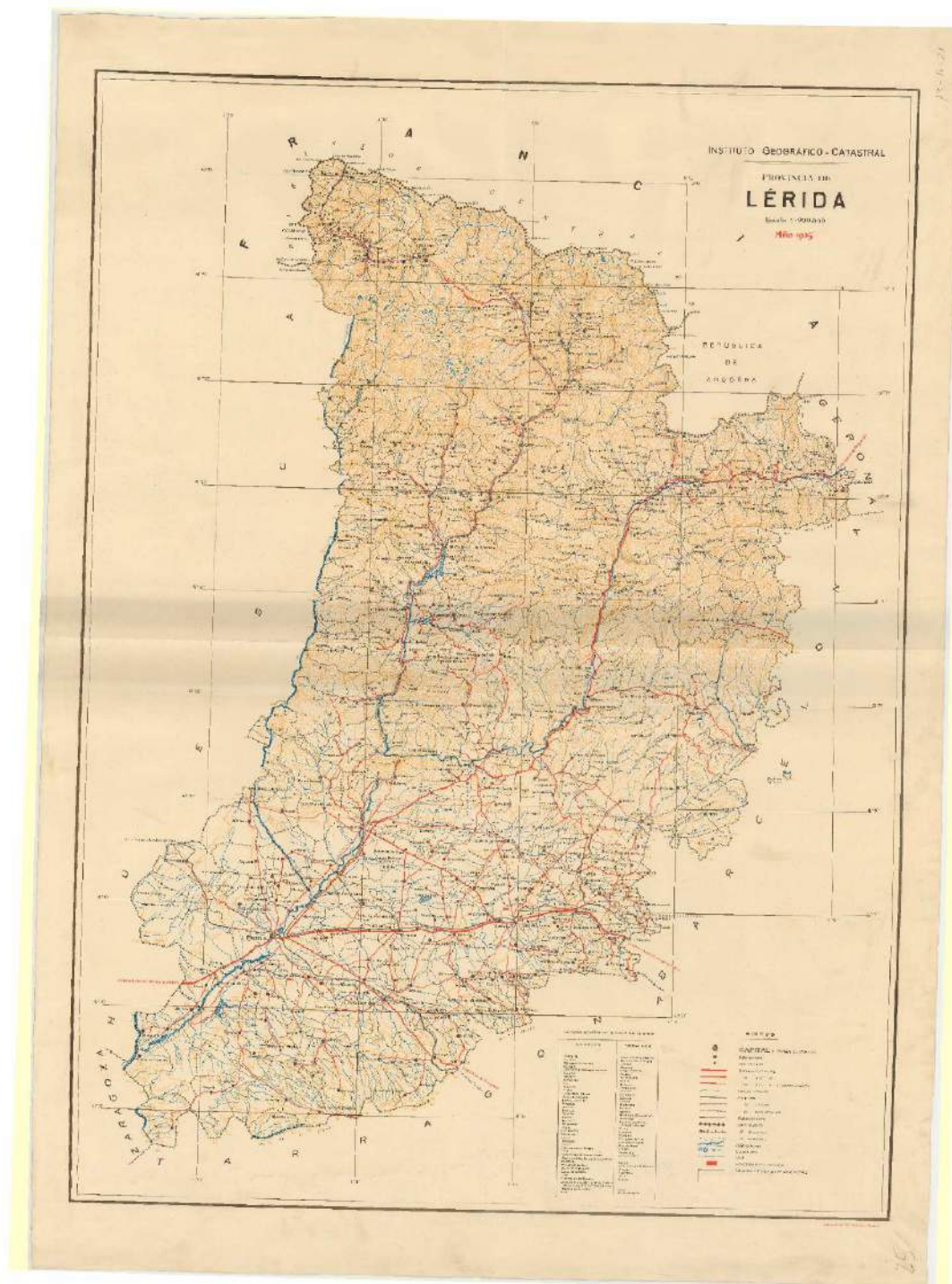
d = Edificacions habitades permanentment del disseminat
o = Total d'edificacions habitades del territori

3.4 Elaboració de cartografia

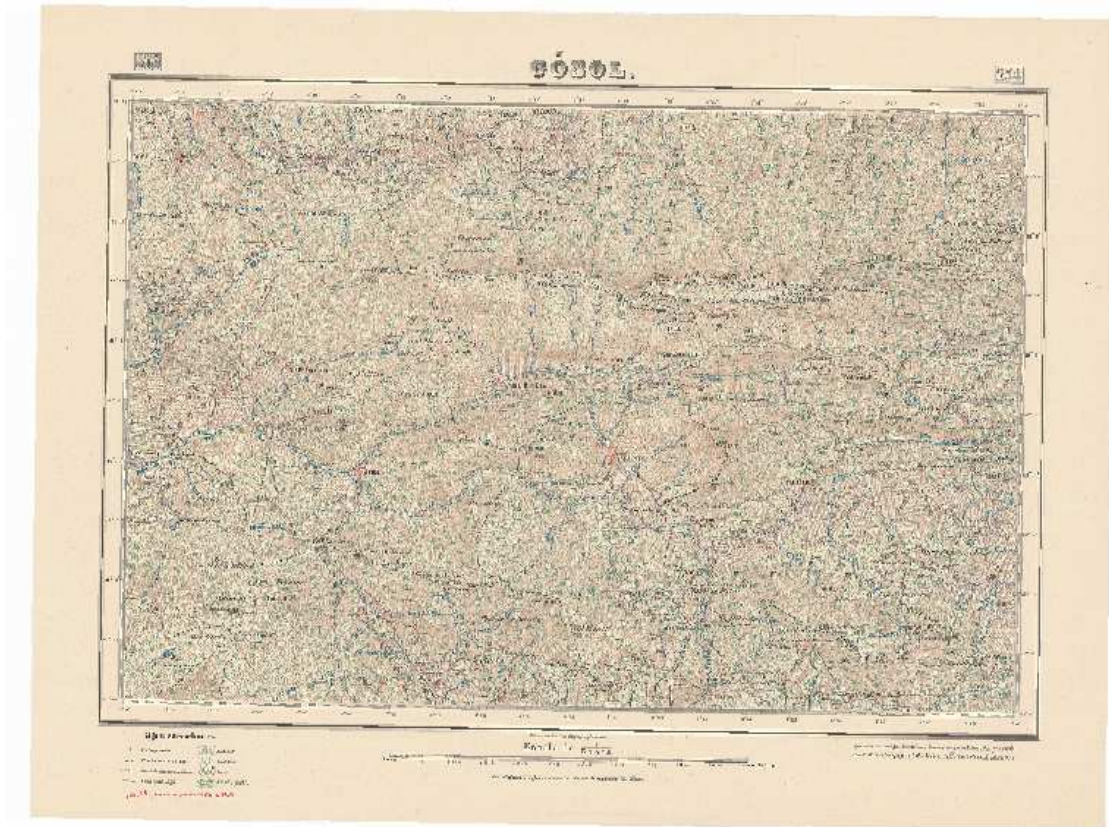
L'elaboració de la cartografia, i en concret l'obtenció del mapa municipal de 1860 així com els mapes temàtics derivats de l'explotació del nomenclàtor de 1860, s'ha realitzat en les següents fases: 1a) obtenció de la cartografia base; 2a) digitalització i codificació de la cartografia; 3a) revisió del mapa i 4a) obtenció del mapa municipal i creació de la cartografia temàtica. En tots els casos, el programa emprat per a la seva realització ha estat el programa de SIG ArcGIS 9.3.

Primera fase: obtenció de la cartografia de base

L'objectiu d'aquesta primera fase és obtenir els materials necessaris per poder iniciar l'edició de la cartografia. En aquest sentit, la cartografia principal és el mapa topogràfic de l'Instituto Geográfico, Catastral y de Estadística 1:50.000 corresponent als anys 1933 i 1934 (segons el full) [Mapa 6] i el mapa topogràfic de l'Instituto Geográfico - Catastral 1:200.000 de l'any 1935 [Mapa 5]. Tanmateix, i com es descriu en els següents apartats, també s'utilitza cartografia alternativa, atès que en el mapa topogràfic del 1933-34 no s'hi troben representades les modificacions municipals experimentades entre aquest any i el 1860.

Mapa 5. Mapa topogràfic de la província de Lleida 1:200.000 elaborat per l'Institut Geogràfic - Catastral (1935). Font: INSTITUTO GEOGRÁFICO NACIONAL.

Mapa 6. Mapa topogràfic de 1:50.000 elaborat per l'Institut Geogràfic, Catastral y de Estadística, full 354: Gósol (1934). Font: INSTITUTO GEOGRÁFICO NACIONAL.

Segona fase: digilització i codificació

En aquesta segona fase, i un cop obtinguts els materials necessaris, s'ha procedit a digitalitzar els municipis que anys després s'uniren a d'altres i a unir els que anteriorment es varen segregar, mitjançant la primera sèrie del mapa topogràfic de l'Institut Geogràfic, Catastral y de Estadística 1:50.000 corresponent a Lleida als anys 1927 a 1938 en el qual hi apareixen la major part dels municipis de 1860.

El sistema de coordenades geogràfiques emprat per la digitalització ha estat l'ED 1950 UTM Zone 31N atès que els mapes de l'IGN es troben en aquest format. Paral·lelament a la digilització, també es procedia a realitzar la codificació per identificar els municipis de 1860. En aquest sentit, cal dir que els codis que s'ha utilitzat són els de 5 xifres que empra l'INE.

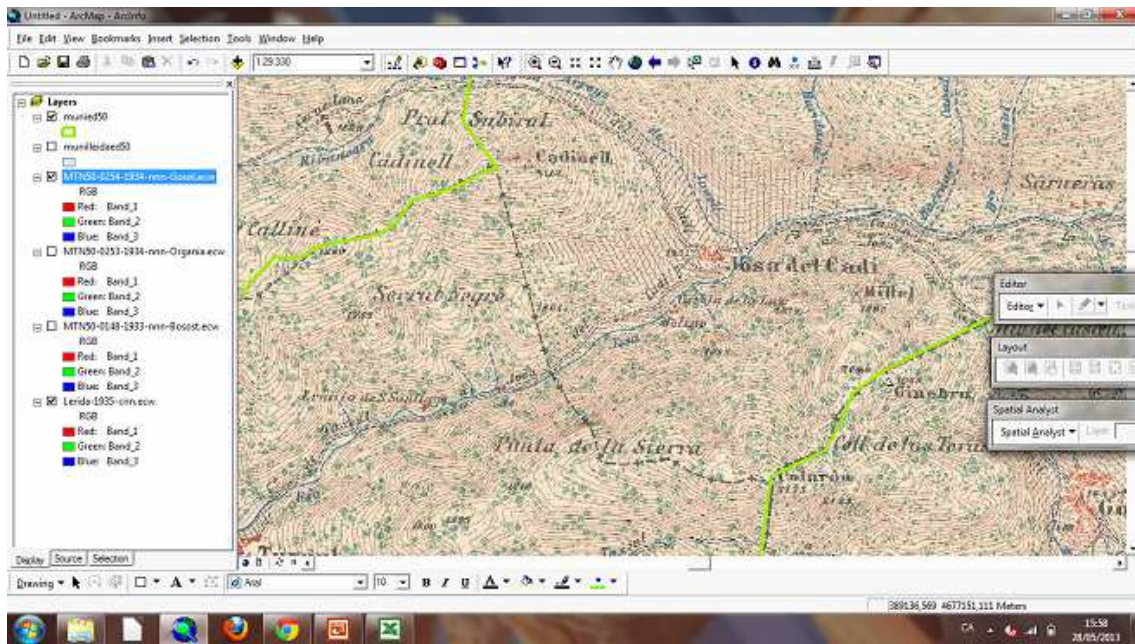

Figura 3. Exemple de digilització amb l’ArcMap, en aquest cas es procedeix a la separació de l’actual municipi de Josa i Tuixén i que el 1860 eren municipis independents. Font: Elaboració pròpia.

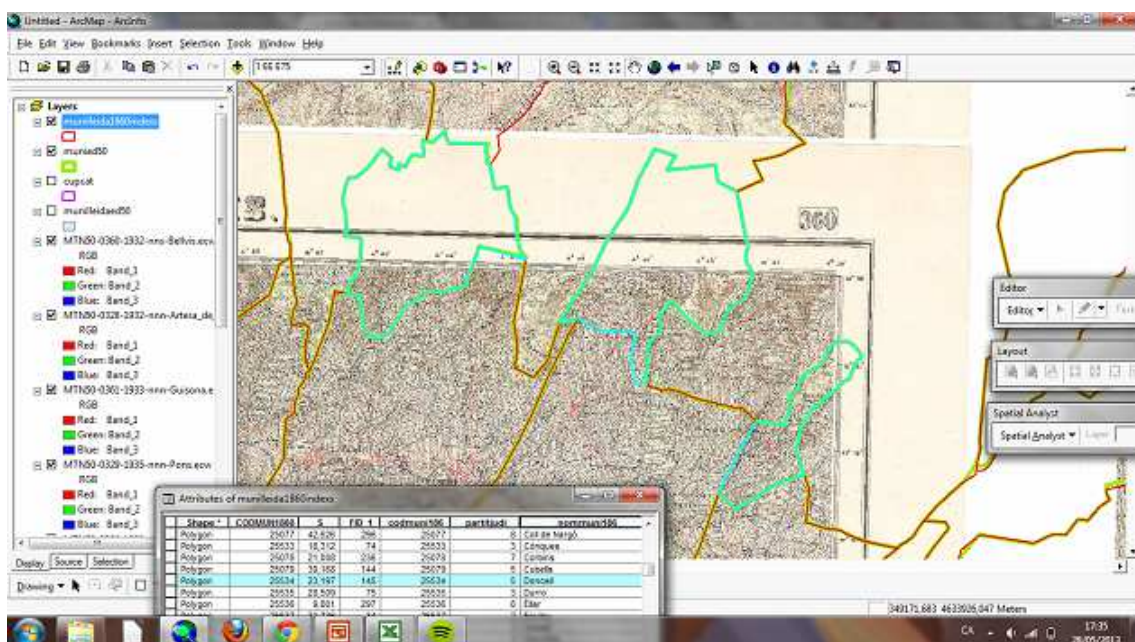
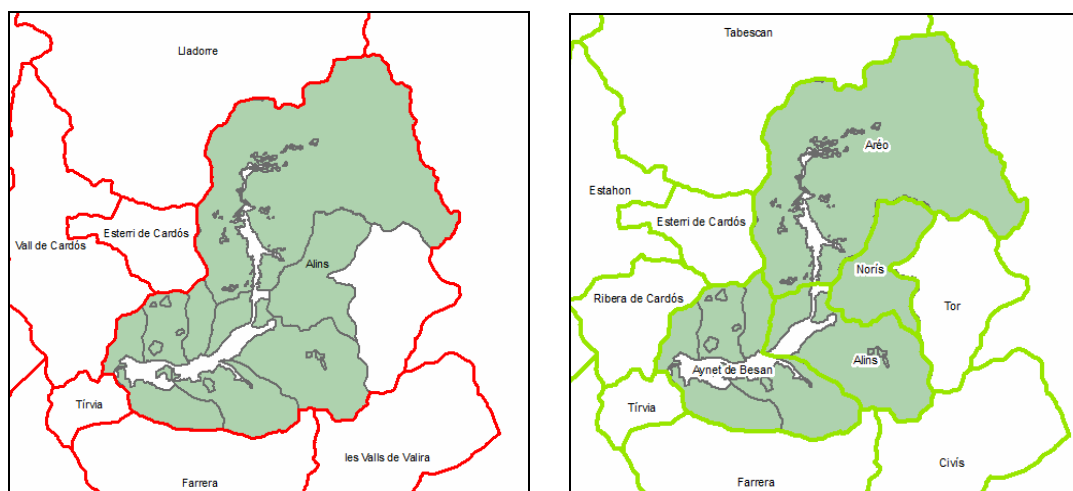

Figura 4. Exemple de digilització i codificació amb l’ArcMap, en aquest cas del municipi de la Donzell d’Urgell format el 1860 per 3 enclavaments. Font: Elaboració pròpia.

A tall d’exemple del treball realitzat pe a obtenir el mapa municipal es mostren alguns casos de digilització i codificació amb l’ArcMap. [Figura 3 i 4]. Les eines de l’ArcGIS emprades en aquestes fase són: “Cut Polygon Features”, en el cas de la divisió de polígons, “Merge” en el cas d’unió de polígons i “Delete” més “Auto-complete” en el cas de les modificacions dels polígons.

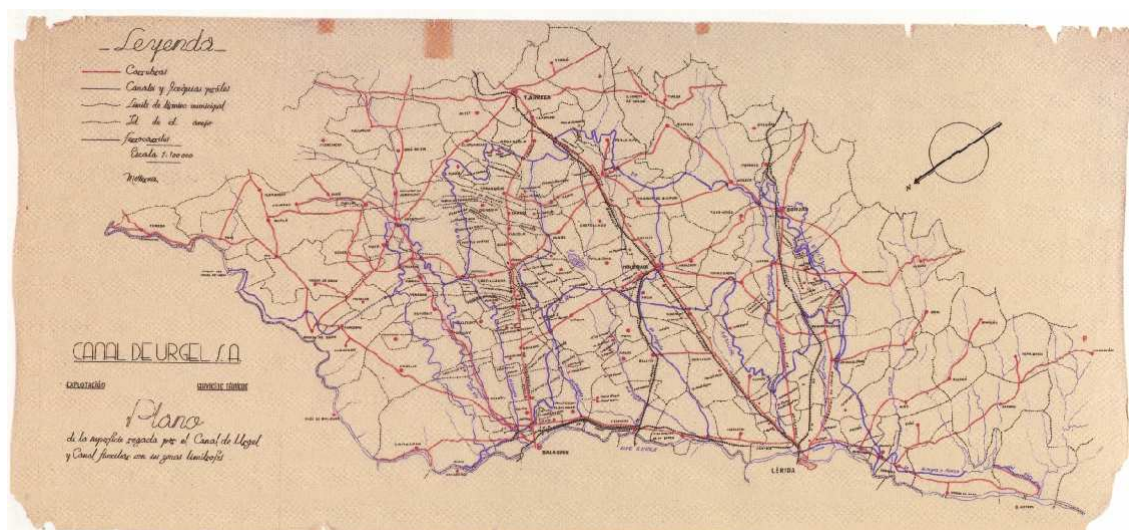
Tercera fase: revisió del mapa

En aquesta tercera fase es dur a terme una revisió del mapa municipal ja que com s'ha comentat en el mapa topogràfic 1:50.000 dels anys 1927 a 1938 no hi apareixen els canvis municipals experimentats des de 1860, tret d'excepcions com ara Vilanova de Meià. Per això, s'empra cartografia alternativa a l'esmentada. [Taula 3]. Així, per a la delimitació dels antics municipis d'Ainet i Besan, Alins, Àreu, Norís i Tor s'empra la cartografia de les forests públiques car a partir de la informació sobre comunals se'n pot inferir els límits municipals. [Mapa 7].

Mapa 7. A l'esquerra, mapa abans de l'edició i a la dreta, mapa després de l'edició. En verd, les forests públiques, en roig els límits municipals de 2013 i en verd-groguenc els límits municipals de 1860. Escala 1:180.000.

També s'han definit els límits de territoris que s'han segregat i que s'han agregat a un altre. Aquest és el cas de Sucs i Raïmat, aleshores territoris pertanyents a Almacelles i Alpicat respectivament, en el qual s'ha utilitzat la delimitació existent a la cartografia de la Paeria de Lleida. Per a definir els límits del Bullidor, territori en aquells moments pertanyent a Ivars d'Urgell, s'ha consultat el *Plano de la superfície regada por el Canal de Urgel y Canal Auxiliar con sus zonas limitrofes* (1942) editat per Canal de Urgel, S.A. [Mapa 8]. Per últim, per a definir l'àmbit de Cabestany, enclavament de Sant Pere dels Arquells, es realitza mitjançant una aproximació dels seus límits a través dels accidents geogràfics Pla de Cabestany i Fondo de les Planes.

Mapa 8. Plano de la superfície regada per el Canal de Urgel y Canal Auxiliar con sus zonas limitrofes (1942) publicat per Canal de Urgel. Font: BURGUEÑO, 2001: 388.

Només en el cas d'antics municipis que comparteixen boscos comunals i no es coneix cap delimitació antiga (Vila i Vall de Castellbò, i Arrós e Vila), s'ha optat per unir-los i sumar la seva informació estadística, mentre que en el cas dels territoris comunals compartits per més de dos municipis s'ha decidit descartar-los i deixar-los en blanc (Mancomunitat dels cinc pobles a la Val d'Aran i Comunitat dels quatre pobles a la Vall d'Àneu).

Territori	Municipi 1860	Municipi 2013	Font dels límits
Ainet i Besan	Aynet de Besan	Alins	Cartografia de forests públics
Alins	Alins	Alins	Cartografia de forests públics
Àreu	Àreu	Alins	Cartografia de forests públics
Norís	Norís	Alins	Cartografia de forests públics
Tor	Tor	Alins	Cartografia de forests públics
Raimat	Alpicat	Lleida	Plànol de partides de la Paeria
Sucs	Almacelles	Lleida	Plànol de partides de la Paeria
Bullidor	Ivars d'Urgell	Barbens	Plànol de la superfície regada pel Canal d'Urgell
Cabestany	Sant Pere dels Arquells	Montoliu de Segarra	*Aproximació

Taula 3. Municipis no presents al MTN 1:50.000 dels anys 1933-1934.

Finalment, per a la revisió dels enclavaments s'utilitzen els mapes del *Plan de Ordenación Economico-social de la Provincia de Lérida* publicat per la Junta Provincial de Ordenación Económico-Social de l'any 1949, que inclou una relació de d'agregats i pertinences.

Quarta fase: obtenció del mapa i elaboració de la cartografia temàtica

En la quarta i darrera fase es procedeix a l'obtenció del mapa municipal de 1860 i a partir d'aquest la cartografia temàtica amb la informació provinent del nomenclàtor de 1860. Per obtenir el mapa municipal base de 1860 s'utilitza l'eina de l'ArcToolBox anomenada "Dissolve" permet unificar els territoris que formaven part del mateix municipi l'any 1860 ja que comparteixen el mateix codi municipal.

Com a darrer pas, s'ha procedit a l'elaboració de la cartografia temàtica amb la informació provinent del càlcul dels índexs descrits en l'anterior apartat. La majoria de mapes temàtics creats són mapes de coropletes, a excepció del mapa de població total, que és realitza amb simbologia proporcional, i dels mapes de poblament concentrat i disseminat els quals són mapes de densitat de punts.

Per últim, destacar que mercès a aquesta metodologia s'obté el valor de la superfície dels antics municipis, dada desconeguda en molts casos, i imprescindible per als càlculs posteriors i fins i tot per a futurs treballs que representin dades d'aquesta època.

4.- RESULTATS

4.- RESULTATS

En aquest apartat, es descriuen els resultats obtinguts amb l'aplicació de la metodologia descrita en l'anterior apartat, per bé que agrupats en sis temàtiques: 1) canvis en el mapa municipal; 2) distribució i densitat de població; 3) distribució del poblament; 4) el poblament concentrat; 5) el poblament dispers; i 6) l'hàbitat. Complementant les explicacions es mostren també els resultats cartogràfics i els càlculs quantitius (en forma de taules) que s'han generat. [Taula 4 i 5].

D'altra banda, en relació a l'Índex de Rn, cal dir que després d'haver-lo calculat i aplicat segons es recull en la bibliografia consultada s'ha observat que contenia algunes deficiències conceptuals que n'impedeixen la seva aplicabilitat pràctica. Entre aquests cal destacar que el raonament utilitzat pels autors és incorrecte ja que fan referència a la distància de nuclis quan només es treballa amb nombre de nuclis i superfície total. D'altra banda, també cal dir que els autors posen com a exemple un cas expressat en cm^2 . És per aquests motius que caldria verificar la formulació original d'aquest índex en la font primària, això és l'article: PINDEN, D.A.; WITHERICK, M.E.: "The Principles Practice and Pitfalls of nearest Neighbour Analysis" a *Geography*, vol. 57, 281 p. 1.972. [Mapa 23].

4.1 Canvis en el mapa municipal

Municipis i partits judicials de 1860

El primer que cal posar de relleu és que en el període comprès entre 1860 i 2013 el mapa municipal ha experimentat canvis importants car mentre a l'inici d'aquest període comprenia un total de 323 municipis i 8 partits judicials (Lleida, Balaguer, Cervera, Tremp, Solsona, la Seu d'Urgell, Vielha i Sort), al final d'aquest cicle la xifra de municipis havia reduït fins als 231 i el de partits judicials a 7, car el partit judicial de Sort s'incorporà al de Tremp. És a dir, en el període esmentat el nombre de municipis de la província de Lleida ha tingut una disminució de pràcticament una tercera part. [Mapa 9 i 10].

Aquesta important reducció del nombre de municipis s'ha produït sobretot arran dels nombrosos processos d'agregació de municipis, experimentats principalment en l'àrea del Pirineu i en menor mesura als partits judicial de Cervera i Balaguer. Per contra, les segregacions i creacions de nous municipis han estat testimonials i es restringeixen als cinc casos següents, tots els situats a la Plana de Lleida: Gimennells (d'Alpicat), la Sentiu de Sió (de Bellcaire), el Poal (de Bellvís), la Floresta (dels Omellons) i Vila-sana (de Castellnou de Seana). [Mapa 12].

4.2 Distribució de la població en valors absoluts i densitat de la població

La distribució de la població en valors absoluts (t)

La població total de la província de Lleida de l'any 1860 era de 309.193 habitants i la mitjana de la població per municipi és de 960 habitants. Els municipis que es troben per sota d'aquesta mitjana s'ubiquen majoritàriament als partits judicials del Pirineu, això és, Vielha, Sort, la Seu d'Urgell i Tremp. Per contra, un part important dels municipis dels partits judicials de Lleida i Balaguer i també bona part del municipis de Solsona superen aquesta mitjana. [Mapa 13].

En aquest sentit, els cinc municipis més poblats el 1860 eren Lleida (13.357 hab), Balaguer (4.895), Cervera (4.325 hab), Tàrrrega (3.844 hab) i les Borges Blanques (3.408 hab). Finalment i a tall d'exemple, i per fer-se una idea de les diferències de població existents entre municipis, es pot destacar el fet que Seròs (2.819 hab) tingués els doble de població que Vielha (1.019 hab) i pràcticament tres vegades més que Mollerussa (841 hab).

La densitat de població per superfície (Dts)

La densitat de població de la província de Lleida era de 25,47 hab/km² i cal destacar que la major part de les densitats de població elevades és concentren fonamentalment en els municipis situats en la xarxa hidrogràfica principal, però sobretot a la Plana de Lleida: destacant sobretot Tàrrrega (123,34 hab/km²), la Fuliola (120,39 hab/km²), Guissona (120,13 hab/km²), Mollerussa (118,82 hab/km²) i Ponts (115,61 hab/km²). Si bé cal tenir en compte que les xifres de densitat més altes es troben en municipis del Pirineu com la Seu d'Urgell (275,68 hab/km²), Sant Llorenç de Morunys (271,45 hab/km²), Tremp (264,98 hab/km²) o Salardú (200,21 hab/km²) degut fonamentalment a disposar

d'una superfície municipal molt reduïda. [Mapa 14]. El partit judicial més densament poblat era Cervera (45,08 hab/km²) i el més despoblat Sort (14,72 hab/km²).

4.3 Distribució del poblament en el territori

La distribució del poblament concentrat i disseminat tendeix a seguir dos models alternatius. En aquells municipis on predomina el poblament dispers, això és el Solsonès, el nombre de nuclis és baix (per exemple, Castellar de la Ribera) i fins i tot en alguns casos inexistent (per exemple, Lladurs). En canvi, en els municipis on el percentatge de poblament disseminat és baix, el nombre de nuclis tendeix a ésser elevat (en el cas del Pirineu) o bé a ésser municipis uninuclears, això és, amb un únic nucli (en el cas del Pla de Lleida). [Mapa 17].

D'altra banda, i pel que fa a la geografia del poblament dispers, cal dir que es concentra al Solsonès i al partit judicial de Solsona principalment. [Mapa 16]. En aquest sentit, cal fer esment a l'existència de 5 municipis que no disposen de cap tipus de nucli, si més no, segons el llinar que s'ha definit en aquest treball, això és, existència de 4 edificis habitats permanentment o bé 3 edificis habitats permanentment més un altre d'habitat temporalment o no habitat. Aquest és el cas dels municipis de Lladurs, Olius, Llobera i Clariana de Cardener.

4.4 El poblament concentrat

La distribució de nuclis (q)

El nombre total de nuclis de població de la província de Lleida l'any 1860 era de 919, essent el partit judicial de Tremp el que n'agrupava el màxim nombre (181 nuclis), mentre que el de Vielha era amb diferència el partit que menys nuclis comprenia (37 nuclis), atès en gran mesura al fet que el primer tenia una superfície (1.604 km²) pràcticament tres vegades superior que el segon (627 km²). A nivell municipal, els municipis amb una major nombre de nuclis es trobaven al Pirineu i Prepirineu: Bellver (16 nuclis), Castellbò (12 nuclis), Senterada (11 nuclis) i amb 10 nuclis Anya, Baronia de Rialp, Alsamora, Batlliu de Sas i Llesp.

La densitat de nuclis per superfície (DqS10)

La densitat de nuclis a la província de Lleida era de 0,76 nuclis/10 km², encara que el partit judicial amb una densitat més alta en aquest sentit era el de Cervera (1,29 nuclis/10 km²) seguit del de Tremp (1,13 nuclis/10 km²) i del de la Seu d'Urgell (1,05 nuclis/10 km²). Per contra, i amb densitats per sota dels 0,50 nuclis/10 km² hi havia els partits de Lleida (0,34 nuclis/10 km²) i Solsona (0,44 nuclis/10 km²). A escala municipal, les densitats de nuclis més elevades es troben a Salardú (7,87 nuclis/10 km²), Palau de Noguera (7,34 nuclis/10 km²), Alàs (74,71 nuclis/10 km²), Altron (4,64 nuclis/10 km²) i Sant Guim de Freixenet (3,58 nuclis/10 km²).

A partir dels resultats obtinguts s'observa com en aquells municipis on el poblament disseminat és baix o simplement inexistent, el poblament té dues tendències: o tenir una densitat alta de nuclis i a ésser aquests de menys població (cas dels municipis del Pirineu, amb l'excepció dels d'alta muntanya, i Segarra) o bé a disposar d'una densitat baixa de nuclis i en conseqüència una concentració major de la població (partits judicials de Lleida i Balaguer i nord-oest del de Cervera). [Mapa 18].

4.5 El poblament disseminat

Edificis habitats del disseminat (d)

Els municipis amb un major nombre d'habitatges situats en una estructura de poblament dispers es troben al partit judicial de Solsona: Solsona (169 habitatges), Lladurs (142 habitatges), Pinós (137 habitatges), Llanera (137 habitatges) i Baronia de Rialp (135 habitatges). Tanmateix, aquestes elevades xifres són en bona mesura conseqüència de la grandària del terme municipal que, amb les excepcions de Solsona (17,71 km²) i Llanera (75,54 km²), superen amb escreix els 100 km².

Nombre d'entitats de població (N)

Els municipis que presenten unes xifres més elevades d'entitats de població són de nou els mateixos que els esmentats anteriorment: Solsona (170 entitats), Baronia de Rialp (145 entitats), Pinós (144 entitats), Lladurs (142 entitats) i Llanera (138 entitats). En aquest cas però la causa, a banda de la superfície, es també al fet que per entitats de població s'inclouen els nuclis i també tots els habitatges del poblament disseminat. Són,

precisament per aquest motiu que resulta més lògic tenir en compte també els valors relatius a més dels absoluts per tal determinar la geografia del poblament disseminat.

La densitat d'edificacions del disseminat (masies) permanentment habitats (DdS)

Un dels índexs que permet fixar els límits de la geografia del poblament dispers és la densitat d'edificacions del disseminat permanentment habitats (masies) per km². El resultat del càlcul d'aquest índex, però, demostren de nou com el partit judicial de Solsona és el territori del poblament dispers per antonomàsia. Així mentre la densitat mitjana al conjunt de la província és del 0,29 habitatge/km², tots els municipis d'aquest partit judicial superen aquesta xifra i, a més, 13 dels 29 municipis que hi ha tenen en total més d'1 habitatge/km². [Mapa 19].

En aquest sentit, els municipis amb més densitat d'habitatges es troben en aquest partit judicial: Solsona (9,54 habitatges/km²), Sant Llorenç de Morunys (2,31 habitatges/km²), Llobera (1,83 habitatges/km²), Llanera (1,81 habitatges/km²) i Olius (1,72 habitatges/km²).

El percentatge d'edificacions del disseminat respecte el total d'edificacions (Rdo)

Un altre dels índexs que permet veure l'abast del poblament disseminat és la ràtio d'habitatges del disseminat (és a dir, el que en terminologia popular s'anomena masies i torres) respecte el total d'edificacions. En aquest sentit, mentre que la ràtio a nivell provincial és del 7% (0,07 habitatges del disseminat/total habitatges), en el partit judicial de Solsona aquesta ràtio s'eleva fins a als 40% (0,40 habitatges del disseminat/total habitatges). De fet, és dins d'aquest partit on es troben els municipis amb el 100% d'habitatges situats en poblament disseminat: Clariana, Guixers, Lladurs, Llobera i Olius. En canvi, els partits judicials amb una ràtio més baixa són Lleida i Vielha, els dos amb un 2% d'habitatges disseminats. [Mapa 20].

4.6 L'hàbitat

Nombre total d'edificacions habitades permanentment (o)

Els municipis que concentren un major nombre d'habitatges es troben a la Plana de Lleida: Lleida (1.838 habitatges), Cervera (877 habitatges), Tàrrrega (703 habitatges), Balaguer (666 habitatges) i Borges Blanques (602 habitatges). En canvi, els municipis

amb menys habitatges al seu terme es troben situats al Pirineu: Norís (8 habitatges), Tor (8 habitatges), Guils de Cerdanya (34 habitatges), València d'Àneu (38 habitatges) i Malpàs (38 habitatges).

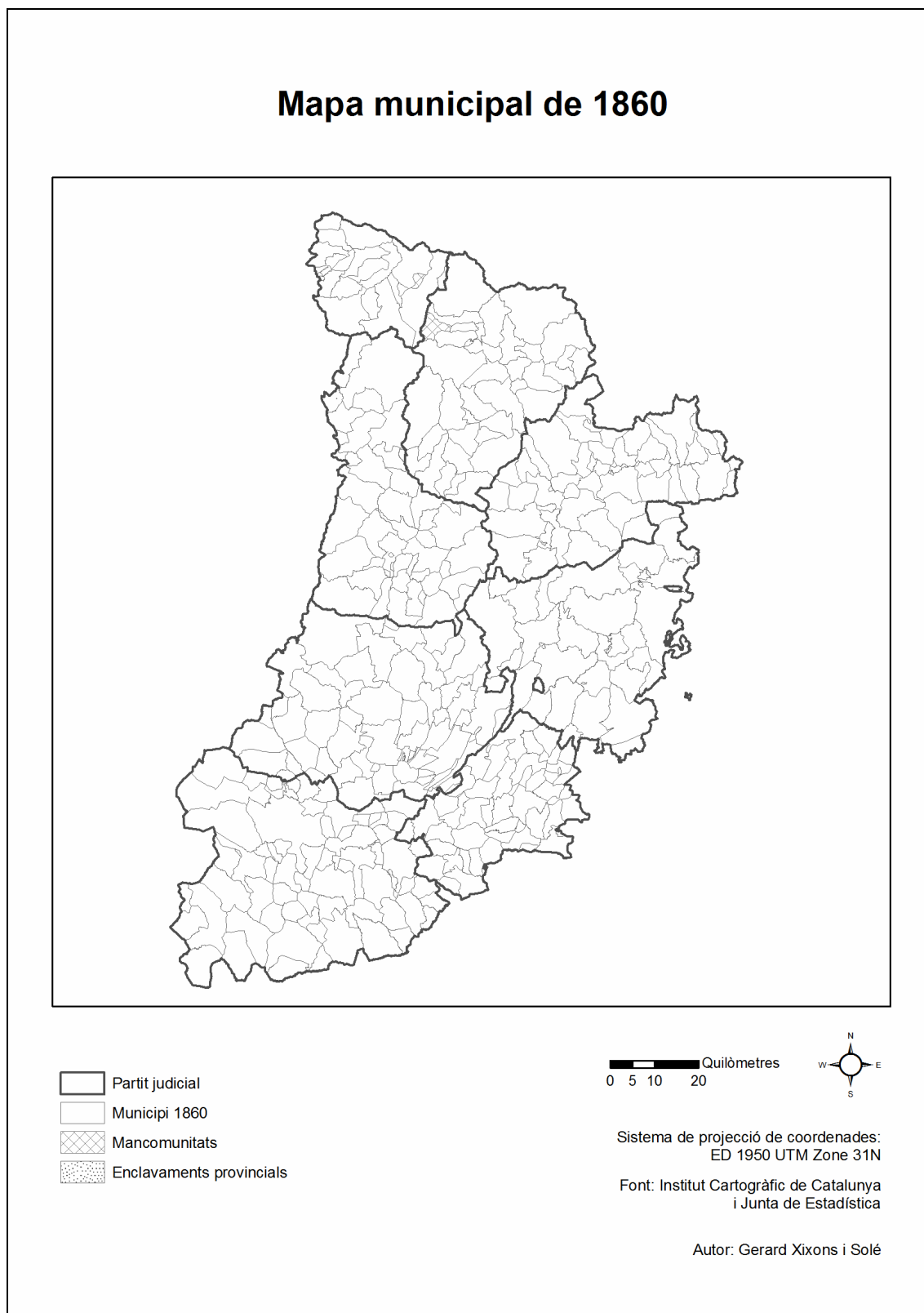
La mitjana d'habitants per habitatge (Rto)

Les ràtios d'habitants per habitatge més elevades es troben a la geografia del poblament disseminat, és a dir, al Solsonès, però també en algunes zones on predomina el poblament concentrat com ara el nord-est del partit judicial de Sort o el nord-oest del partit judicial de Tremp (Alta Ribagorça). En concret les concentracions municipals més importants es troben a Tor 14,50 (hab/habitatge), Navès (14,43 hab/habitatge), Foradada (12,61 hab/habitatge), Clariana (12,39 hab/habitatge) i Canejan (12,24 hab/habitatge), mentre que les més baixes (per sota els habitants/habitatge) es troben al Pla de Sant Tirs (3,31 hab/habitatge), Vilamós (3,31 hab/habitatge) i Vilanova de Segrià (3,52 hab/habitatge). [Mapa 21].

La mitjana d'habitants per entitat de població (RtN)

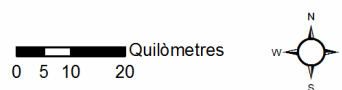
El càlcul de la ràtio d'habitants per entitat de població mostra com aquells municipis amb un únic nucli o bé amb amb baix poblament concentrat (Alt Pirineu i Plana de Lleida) són els que presenten una ràtio més elevada. Els casos més extrems en aquest sentit són Golmés (972 hab/entitat), Serós (939 hab/entitat) i Alcoletge (879 hab/entitat). Per contra en aquells municipis on el poblament dispers és majoritari l'índex presenta els valors més baixos: Llanera (6,40 hab/entitat), Olius (7,56 hab/entitat), Llobera (7,86 hab/entitat), Lladurs (8,36 hab/entitat) i Guixers (8,70 hab/entitat). [Mapa 22].

4.7 Resultats cartogràfics

Mapa 9. Mapa municipal i judicial, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Municipis i partits judicials de 1860

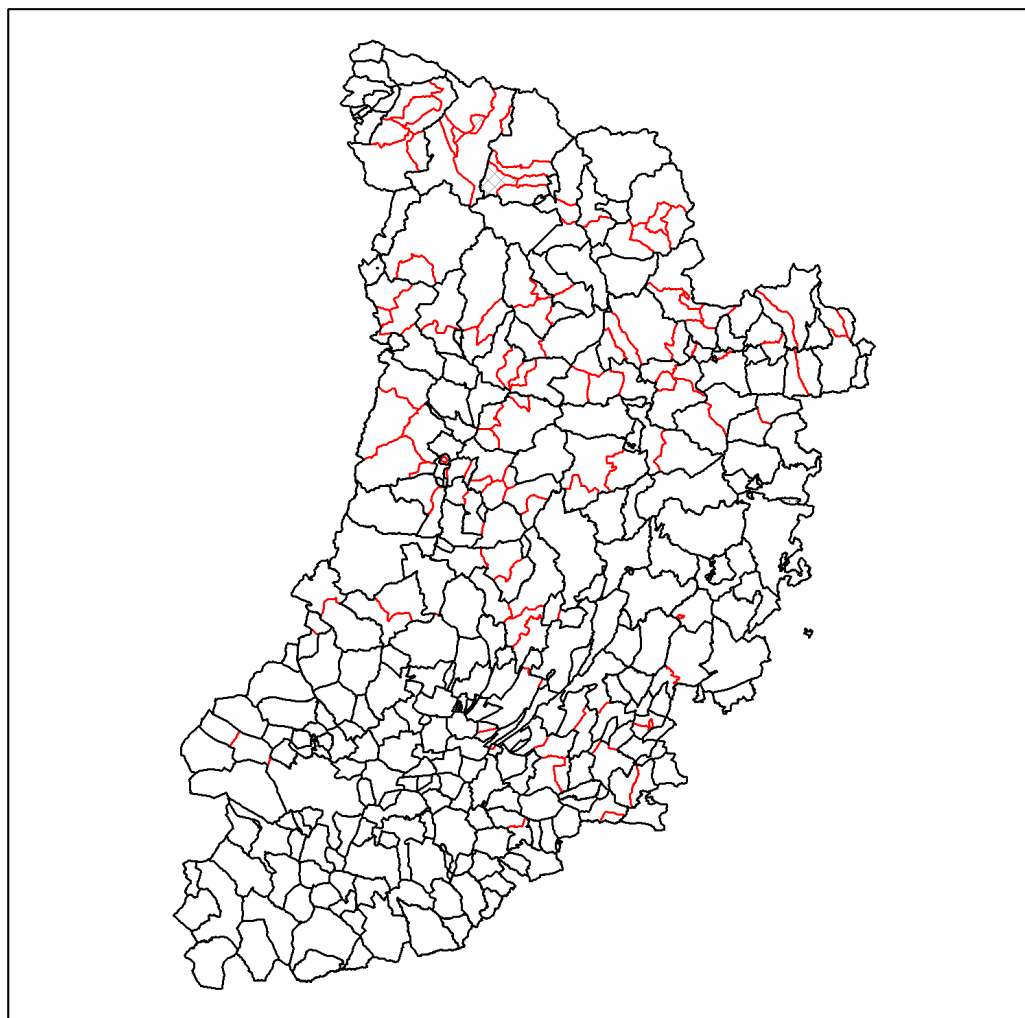
Sistema de projecció de coordenades: ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 10. Mapa dels partits judicials de l'any 1860 a la província de Lleida. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Modificacions

- Municipi 2013
- Municipi 1860
- Mancomunitats
- Enclavaments d'altres províncies

Quilòmetres
0 5 10 20

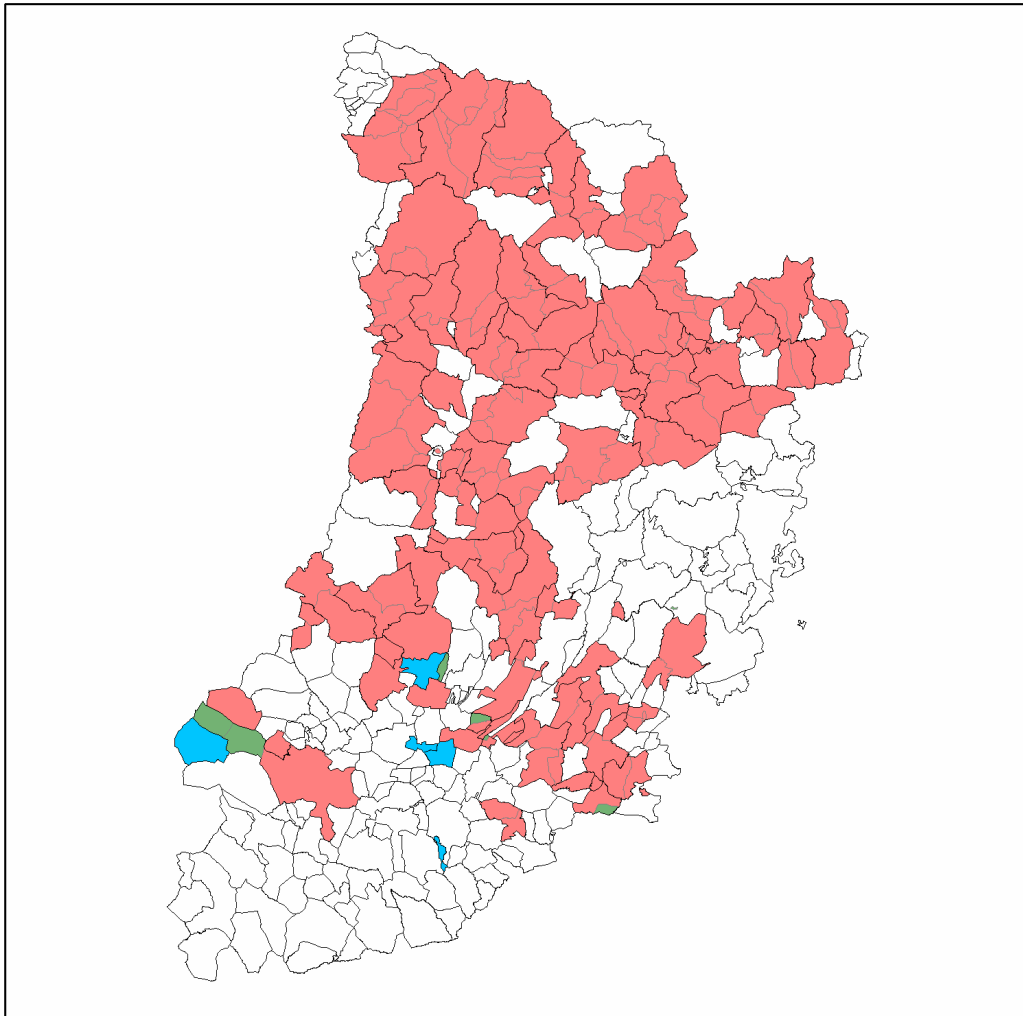
Sistema de projecció de coordenades: ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 11. Modificacions al mapa municipal 2013. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Agregacions, segregacions i modificacions puntuals 1860-2013

0 5 10 20 Quilòmetres

- Municipis actuals
- Municipis 1860
- Modificacions puntuals
- Segregacions
- Agregacions

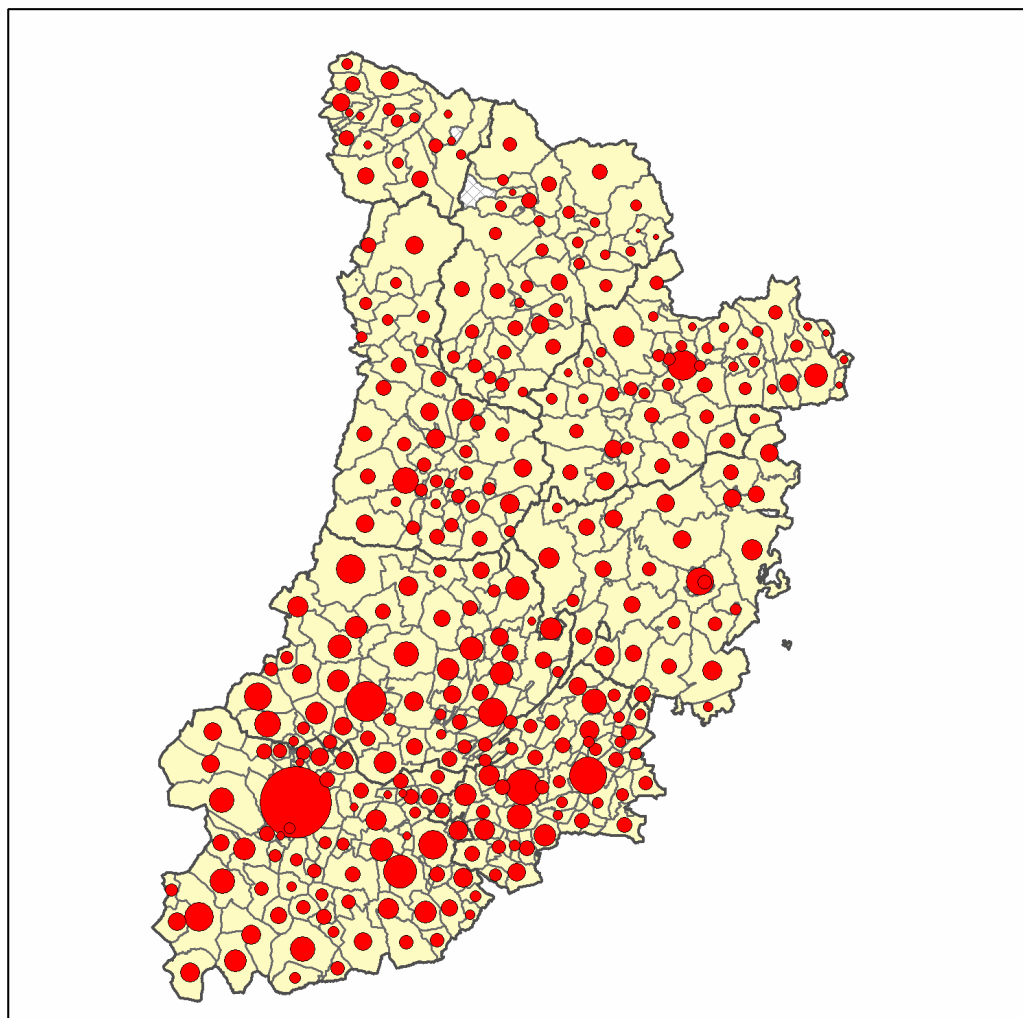
Sistema de projecció de coordenades: ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya i Junta de Estadística

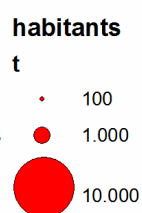
Autor: Gerard Xixons i Solé

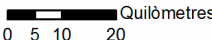
Mapa 12. Mapa d'agregacions, segregacions i modificacions puntuals, 1860-2013. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Població municipal en valors absoluts

- Partit judicial
- Municipi 1860
- Mancomunitats
- Enclavaments provincials

 Quilòmetres
0 5 10 20

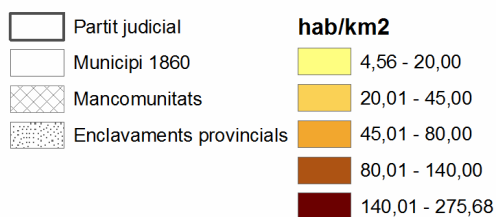
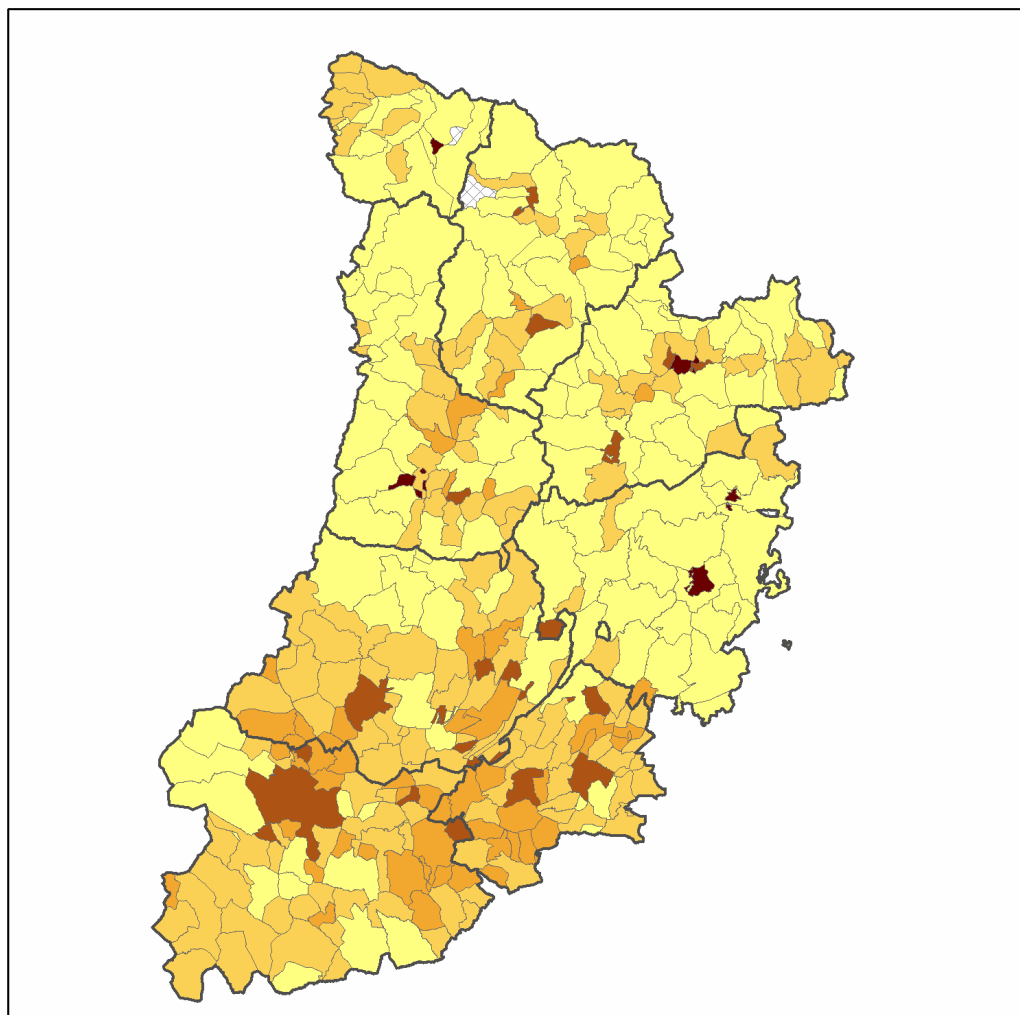
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 13. Població municipal en valors absoluts (habitants), any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Densitat de població

0 5 10 20 Quilòmetres

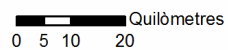
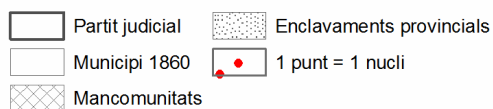
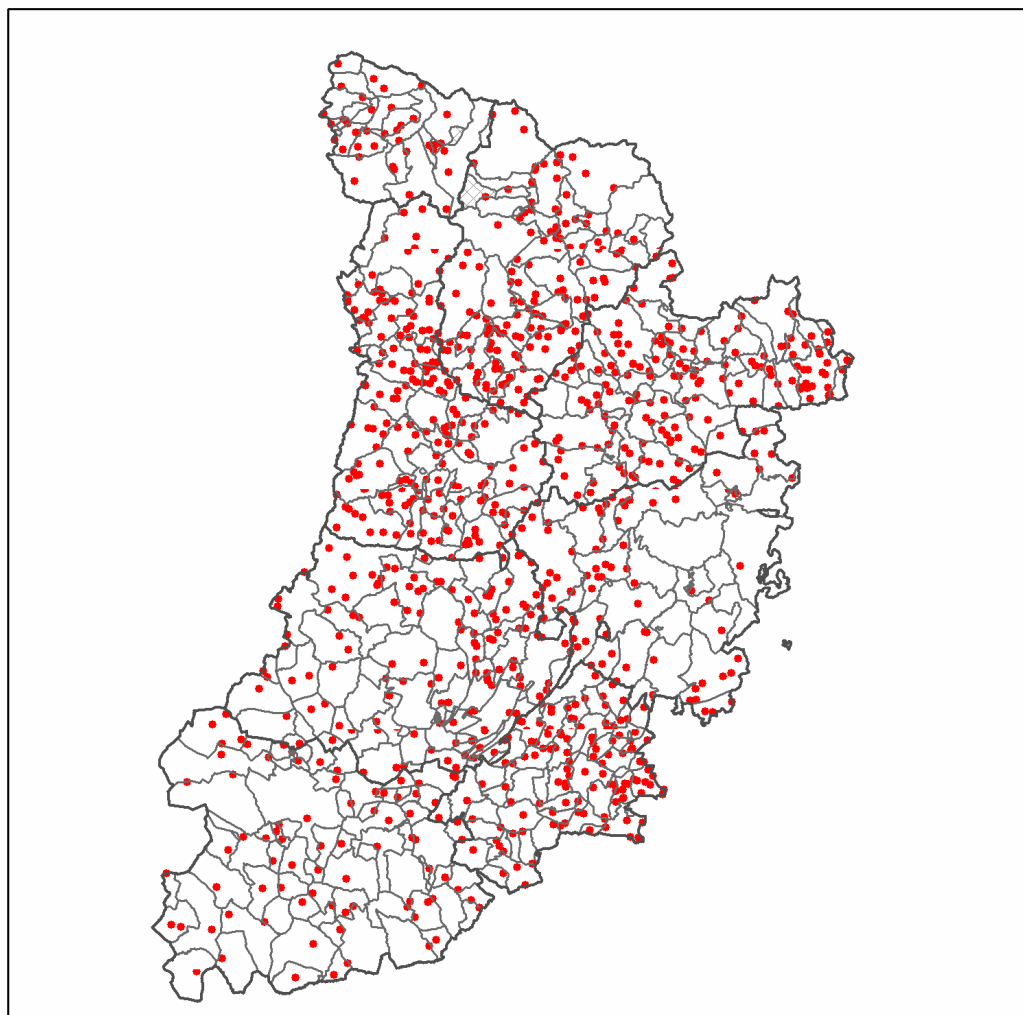
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 14. Densitat de població, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Poblament concentrat

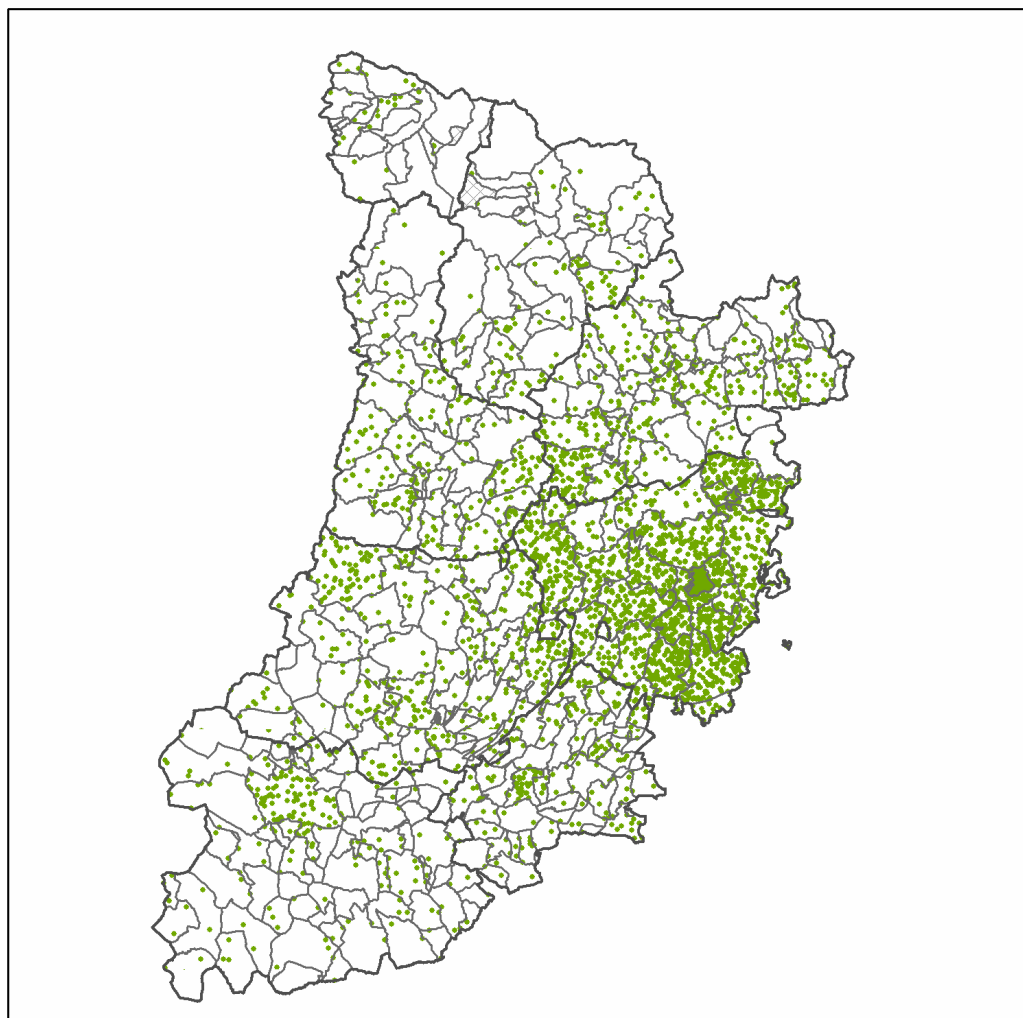
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

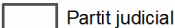

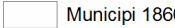

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

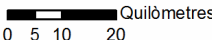
Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 15. Distribució del poblament concentrat, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Poblament disseminat

Partit judicial	Enclavaments provincials
Municipi 1860	1 punt = 1 edifici habitat (masia)
Mancomunitats	

 Quilòmetres
0 5 10 20

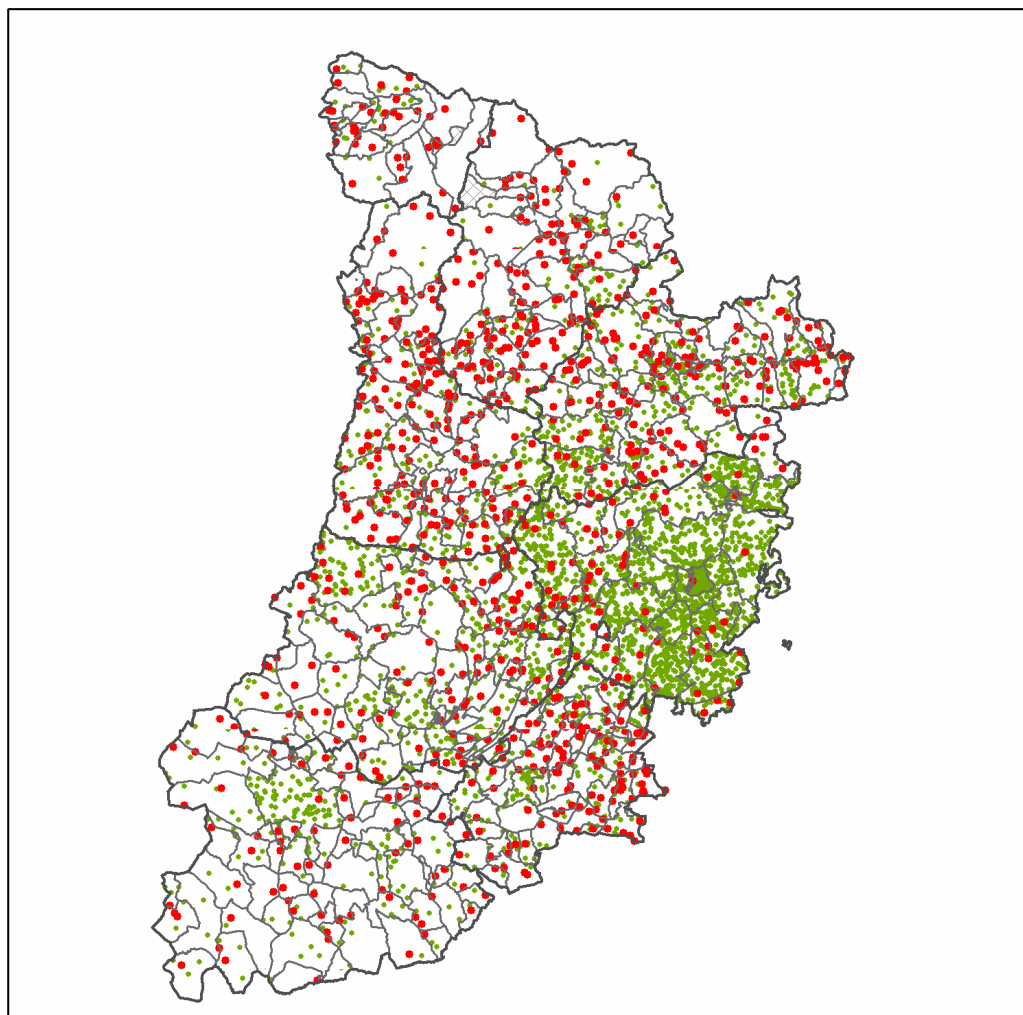
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

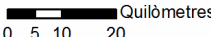
Mapa 16. Distribució del poblament disseminat, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Poblament concentrat i disseminat

- Partit judicial
- Municipi 1860
- Mancomunitats
- Enclavaments provincials

- 1 punt = 1 nucli
- 1 punt = 1 edifici habitat (masia)

 Quilòmetres
0 5 10 20

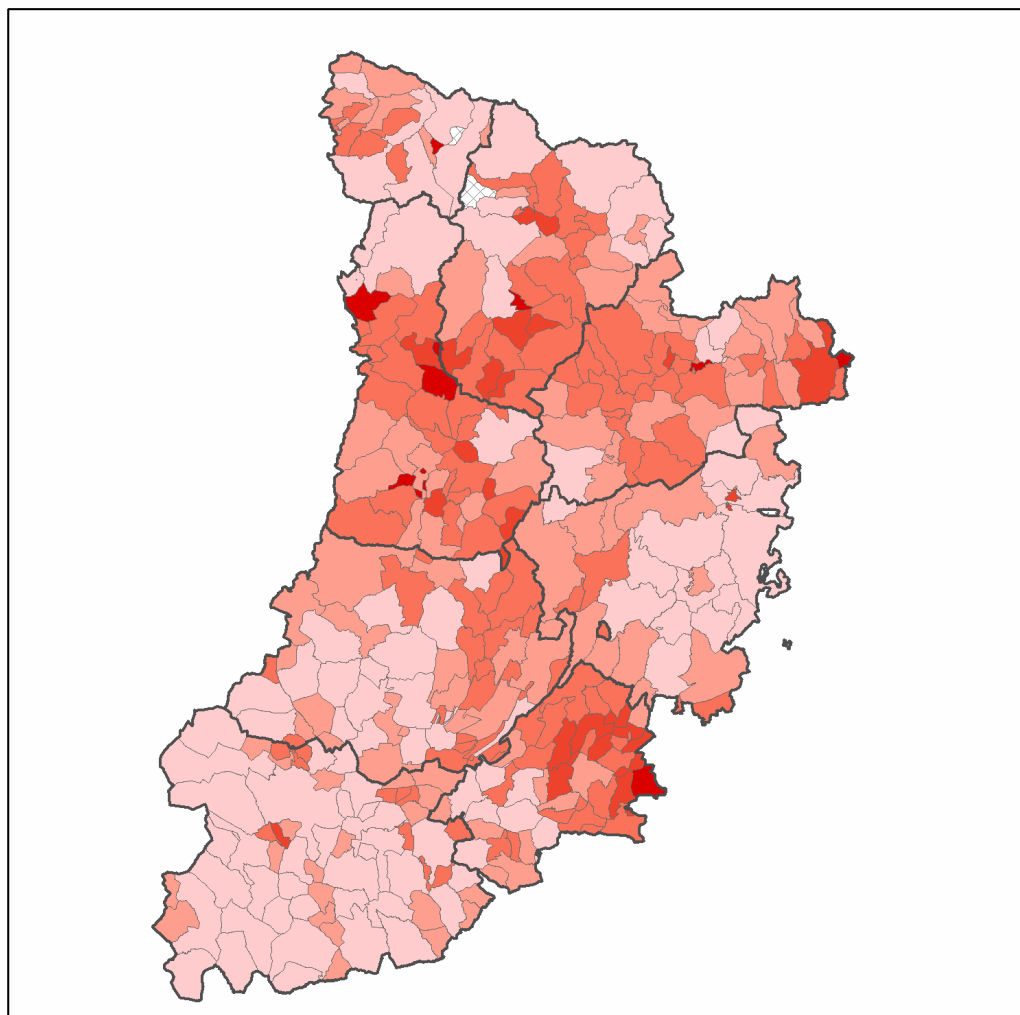
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 17. Distribució del poblament concentrat i dispers, any 1860. En verd, el poblament dispers i en vermell el poblament concetrat. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Ràtio de nuclis per superfície

- Partit judicial
- Municipi 1860
- Mancomunitats
- Enclavaments provincials

Dqs (nuclis/10 km²)

- 0,00 - 0,50
- 0,51 - 1,00
- 1,01 - 2,00
- 2,01 - 3,00
- 3,01 - 7,87

Quilòmetres
0 5 10 20

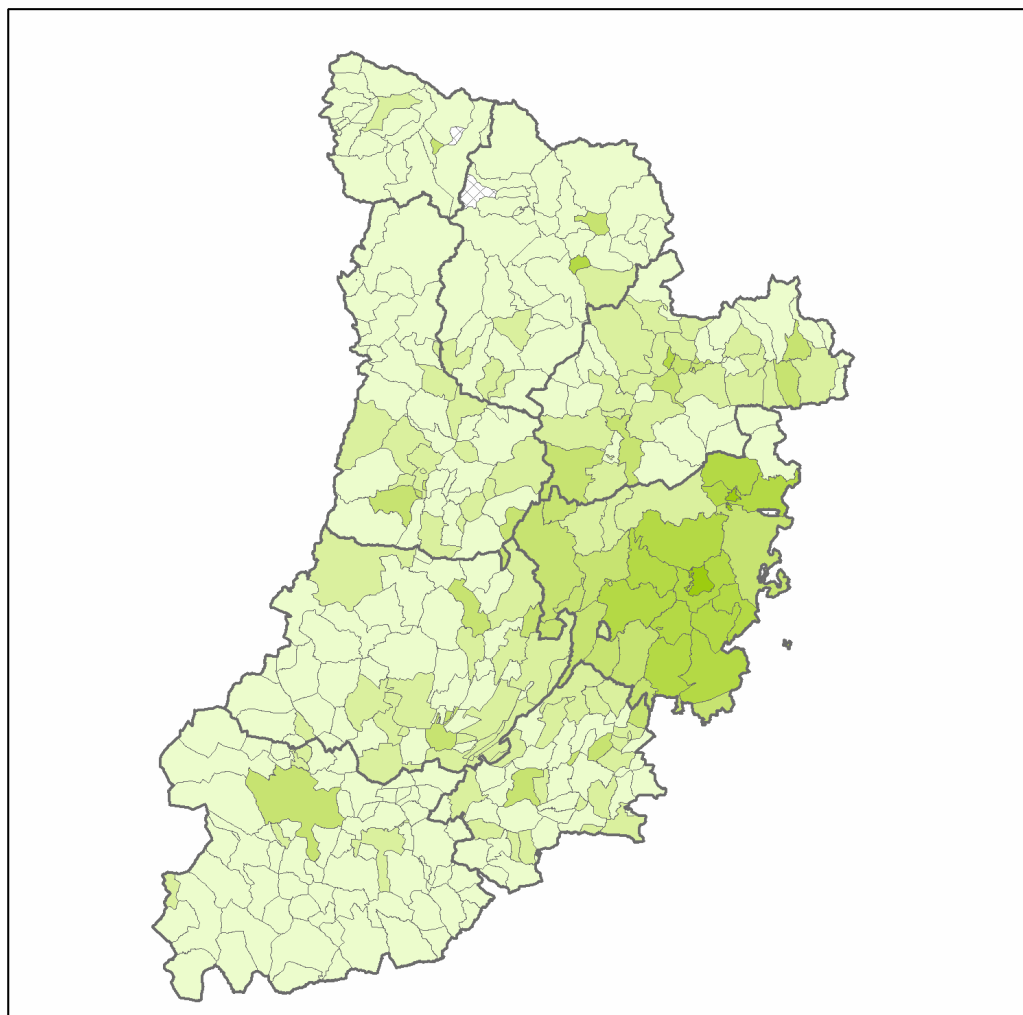
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 18. Ràtio de nuclis per superfície, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

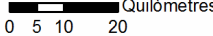
Ràtio d'habitatges del disseminat per superfície

- Municipi 1860
- Partit judicial
- Mancomunitats
- Enclavaments provincials

DdS (habitatges disseminat/km2)

- 0,00 - 0,20
- 0,21 - 0,50
- 0,51 - 1,00
- 1,01 - 2,00
- 2,01 - 9,54

 Quilòmetres
0 5 10 20

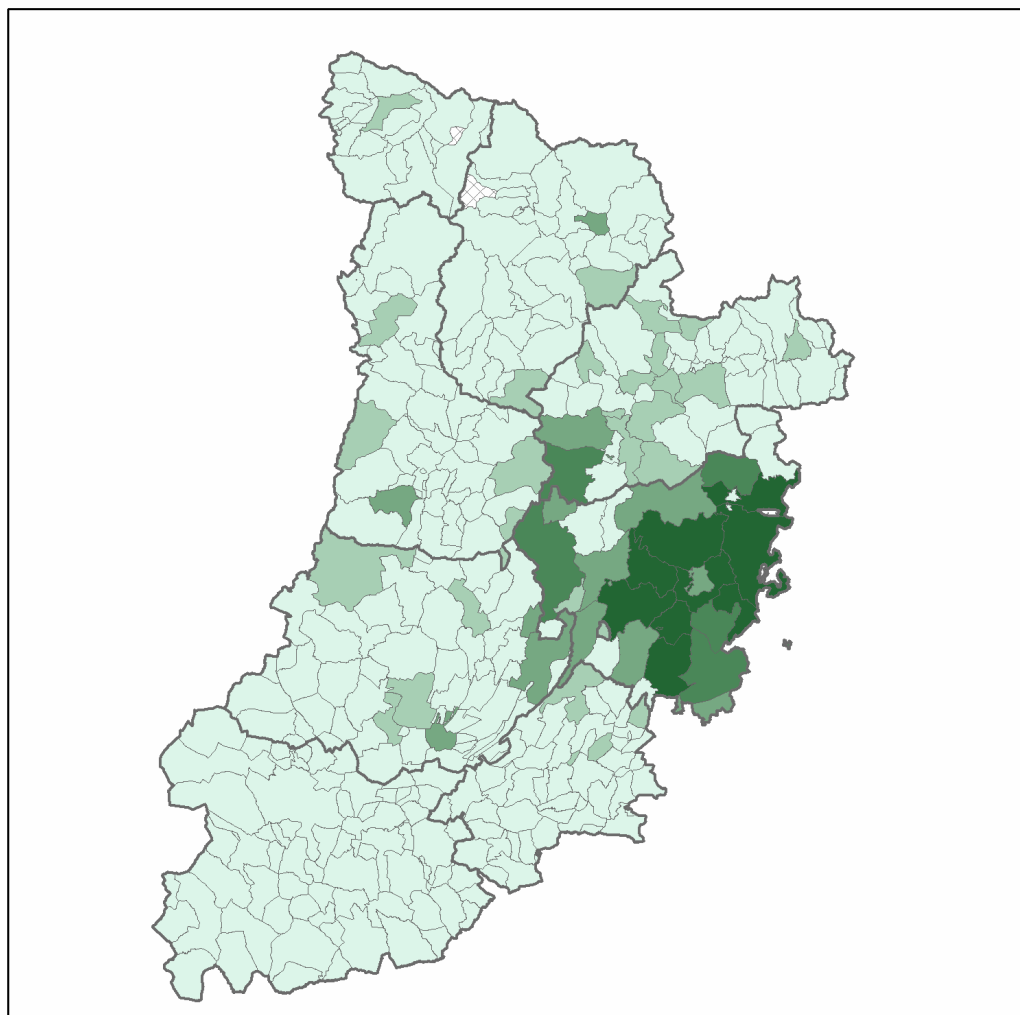
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

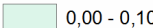
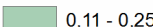
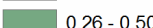
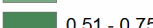
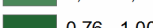
Mapa 19. Ràtio d'habitatges del disseminat per superfície, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

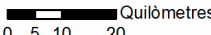
Ràtio d'habitatges del disseminat per total habitatges

- Municipi 1860
- Partit judicial
- Mancomunitats
- Enclavaments provincials

Rdo (habitatges d./t. habitatges)

- 0,00 - 0,10
- 0,11 - 0,25
- 0,26 - 0,50
- 0,51 - 0,75
- 0,76 - 1,00

 Quilòmetres
0 5 10 20

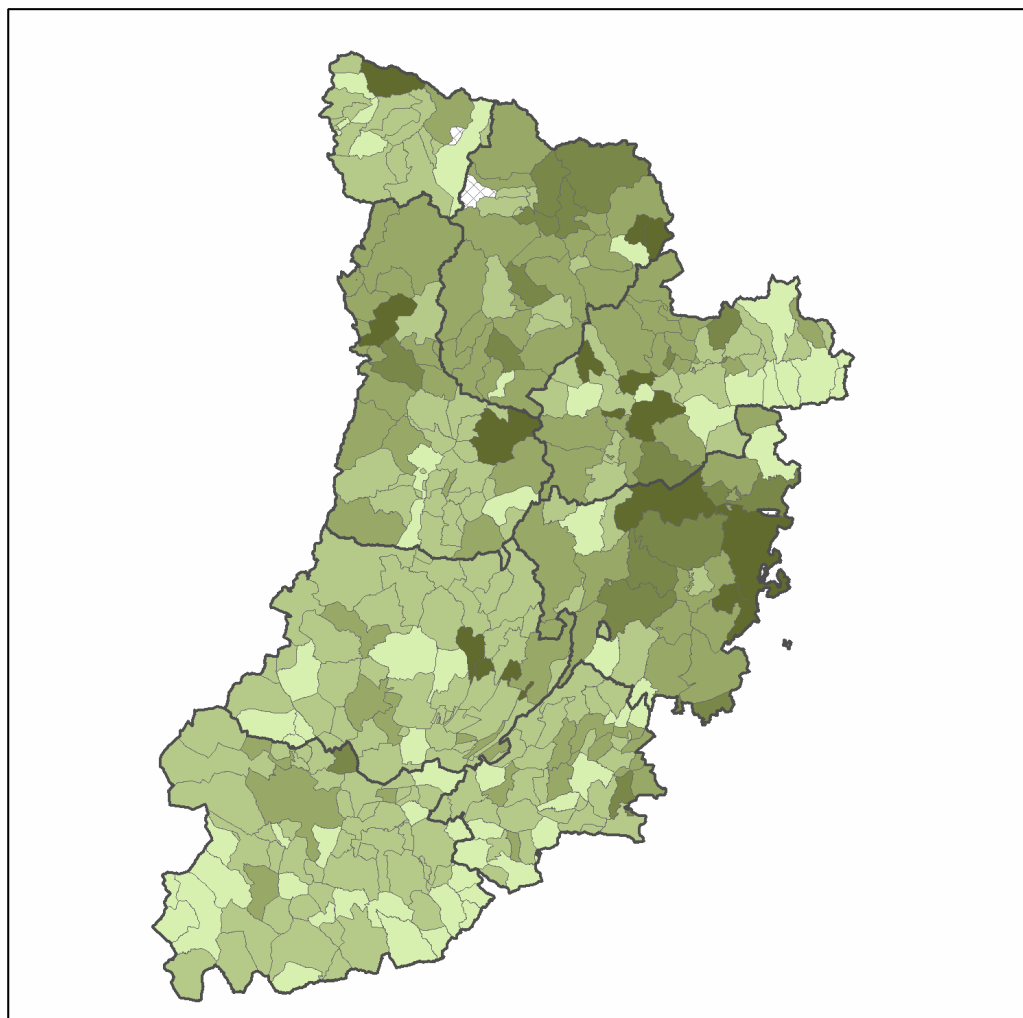
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

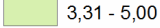
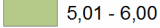

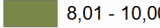
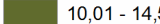
Mapa 20. Ràtio d'habitatges del disseminat respecte el total d'habitatges, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

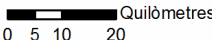
Ràtio d'habitants/habitatge

- Partit judicial
- Municipi 1860
- Mancomunitats
- Enclavaments provincials

Rto (hab/habitatge)

- 3,31 - 5,00
- 5,01 - 6,00
- 6,01 - 8,00
- 8,01 - 10,00
- 10,01 - 14,50

 Quilòmetres
0 5 10 20

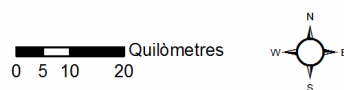
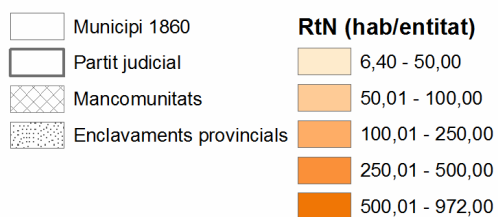
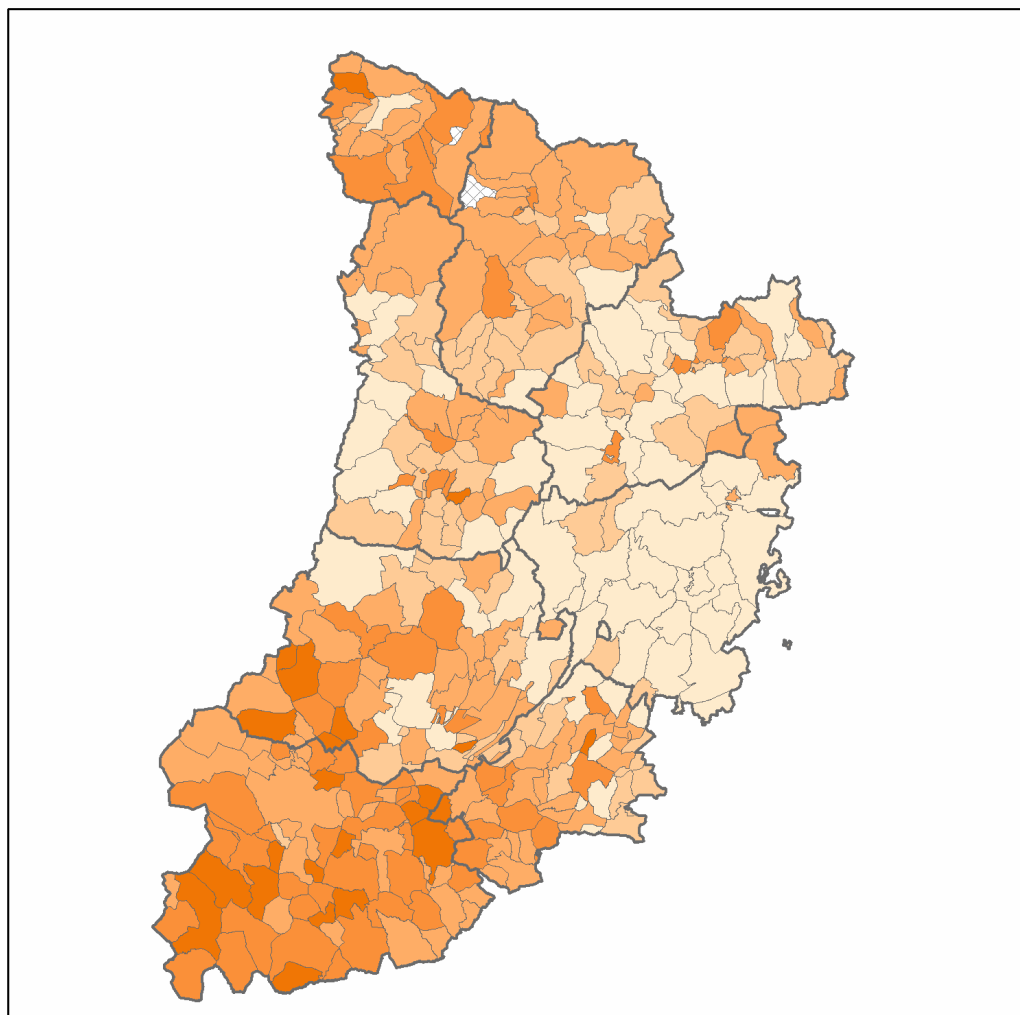
Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 21. Ràtio d'habitants per habitatge, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Ràtio d'habitants/entitat de població

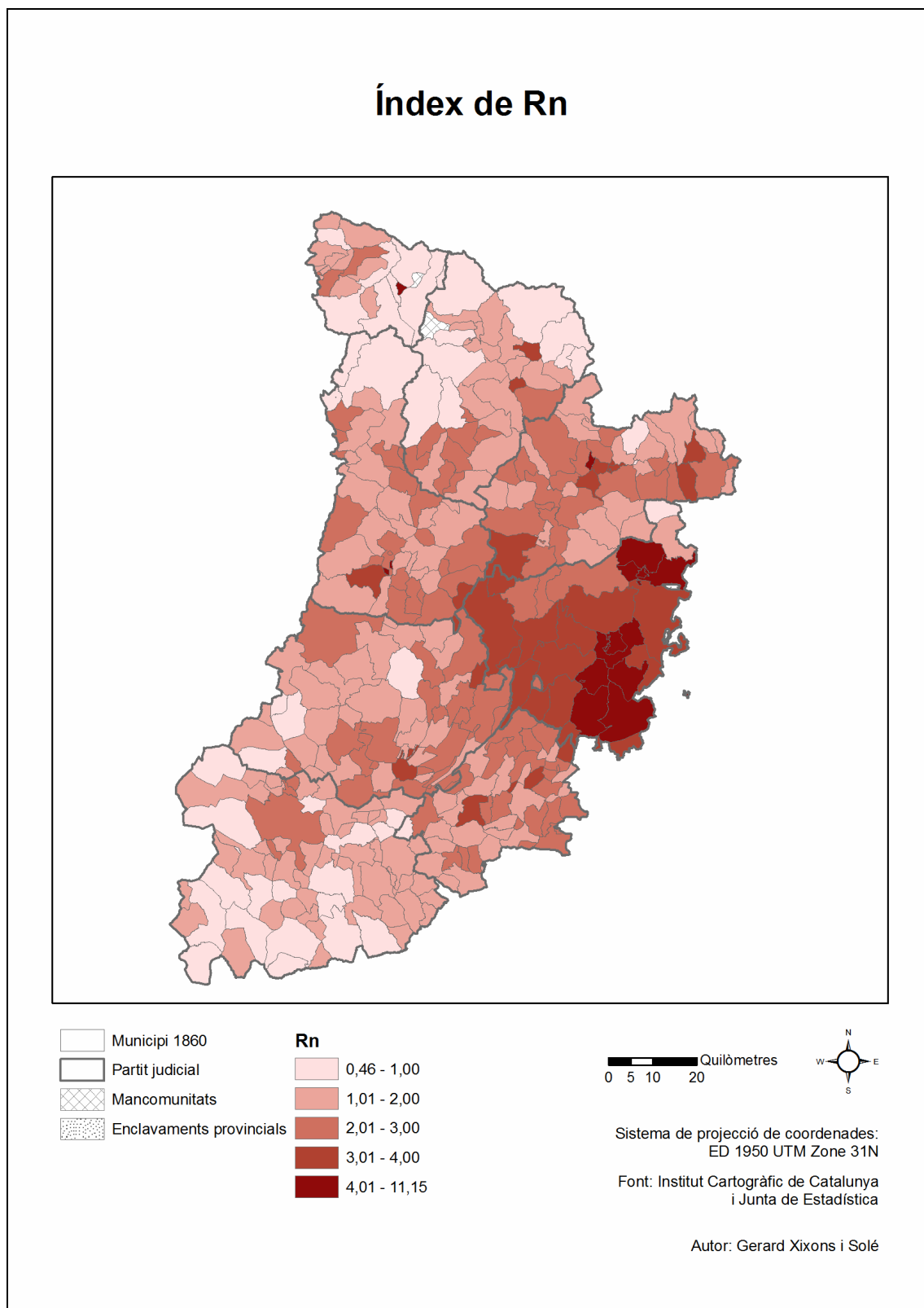

Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 22. Ràtio d'habitatsges per entitat de població, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Mapa 23. Índex de Rn, any 1860. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA i la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

4.8 Resultats estadístics

Partit judicial	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DqS 10	DdS	Rdo
Lleida	78.079	14.070	76	224	300	2.236,212	1,32	5,55	260,26	34,92	0,34	0,10	0,02
Balaguer	61.366	10.790	128	445	573	1.967,045	1,94	5,69	107,10	31,20	0,65	0,23	0,04
Cervera	43.295	8.007	124	228	352	960,357	2,18	5,41	123,00	45,08	1,29	0,24	0,03
Tremp	31.578	5.369	181	253	434	1.604,692	1,87	5,88	72,76	19,68	1,13	0,16	0,05
Solsona	29.824	4.537	75	1.799	1.874	1.695,135	3,79	6,57	15,91	17,59	0,44	1,06	0,40
Seu d'Urgell	31.403	5.269	160	442	602	1.527,658	2,26	5,96	52,16	20,56	1,05	0,29	0,08
Sort	22.376	3.451	138	123	261	1.520,365	1,49	6,48	85,73	14,72	0,91	0,08	0,04
Vielha	11.272	2.050	37	32	69	627,527	1,19	5,50	163,36	17,96	0,59	0,05	0,02
Total	309.193	53.543	919	3.546	4.465	12.138,991	2,18	5,77	69,25	25,47	0,76	0,29	0,07

Taula 4. Taula resum de les dades i els índex calculats per partit judicial. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Llegenda de les taules 4 i 5

t = Població total, en valors absoluts.

o = Total d'edificacions habitades permanentment.

q = Nombre de nuclis.

d = Edificacions habitades permanentment del poblament disseminat.

N = Nombre d'entitats de població (q+d).

S = Superfície del municipi (km²).

Rn = Índex de Rn.

Rto = Ràtio d'habitants per edificació.

RtN = Ràtio d'habitants per entitat de població.

Dts = Densitat de població per km².

DqS10 = Densitat de nuclis per cada 10 km².

DdS = Densitat d'habitatges del poblament disseminat.

Rdo = Ràtio habitatges del disseminat respecte el total d'edificacions (x100).

H = Nombre d'habitatges del nucli més gran.

G = Tipologia de poblament

A la pàgina següent, s'inclou la taula 5 en el qual es resumeixen les dades i els índex calculats per municipi.

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25516	BA	Abellanes	1.643	262	3	3	6	48,70	1,26	6,27	273,83	33,74	0,06	0,62	1,15	88	PS
25002	BA	Àger	2.803	510	9	75	84	160,58	2,60	5,50	33,37	17,46	0,47	0,56	14,71	206	PGPS
25003	BA	Agramunt	2.789	511	4	19	23	56,45	2,30	5,46	121,26	49,41	0,34	0,71	3,72	464	PGPS
25008	BA	Albesa	1.602	315	2	2	4	37,61	1,17	5,09	400,50	42,60	0,05	0,53	0,63	308	PGPS
25013	BA	Alfarràs	697	133	2	1	3	11,40	1,85	5,24	232,33	61,16	0,09	1,75	0,75	108	PS
25015	BA	Algerri	1.251	268	2	0	2	54,32	0,69	4,67	625,50	23,03	0,00	0,37	0,00	258	PGPS
25016	BA	Alguàire	2.259	483	1	2	3	50,11	0,88	4,68	753,00	45,08	0,04	0,20	0,41	481	PG
25021	BA	Almenar	2.448	431	1	9	10	66,59	1,40	5,68	244,80	36,76	0,14	0,15	2,09	422	PG
25022	BA	Alós de Balguer	1.080	206	1	3	4	69,08	0,87	5,24	270,00	15,63	0,04	0,14	1,46	203	PG
25504	BA	Aña	1.811	328	10	30	40	80,84	2,53	5,52	45,28	22,40	0,37	1,24	9,15	97	PS
25034	BA	Artesa de Segre	1.224	207	3	4	7	25,26	1,89	5,91	174,86	48,45	0,16	1,19	1,93	146	PS
25040	BA	Balaguer	4.895	666	1	21	22	52,10	2,34	7,35	222,50	93,96	0,40	0,19	3,15	645	PG
25520	BA	Baldomà	883	169	4	19	23	36,86	2,84	5,22	38,39	23,96	0,52	1,09	11,24	109	PS
25041	BA	Barbens	588	102	1	2	3	6,85	2,38	5,76	196,00	85,85	0,29	1,46	1,96	100	P
25521	BA	Baronía de la Bansa	587	115	5	3	8	30,96	1,83	5,10	73,38	18,96	0,10	1,62	2,61	36	PS
25047	BA	Bellaire	1.278	251	2	28	30	66,23	2,42	5,09	42,60	19,30	0,42	0,30	11,16	121	PS
25049	BA	Bellmunt	483	81	1	0	1	5,11	1,59	5,96	483,00	94,54	0,00	1,96	0,00	81	P
25052	BA	Bellvis	1.643	291	3	17	20	55,52	2,16	5,65	82,15	29,59	0,31	0,54	5,84	218	PGPS
25060	BA	Cabanabona	477	82	2	4	6	14,16	2,34	5,82	79,50	33,70	0,28	1,41	4,88	67	PS
25526	BA	Camarasa	2.105	421	2	5	7	84,09	1,04	5,00	300,71	25,03	0,06	0,24	1,19	345	PGPS
25069	BA	Castelló de Farfana	1.741	327	1	5	6	52,62	1,22	5,32	290,17	33,09	0,10	0,19	1,53	322	PG
25070	BA	Castellserà	851	160	1	1	2	15,84	1,28	5,32	425,50	53,72	0,06	0,63	0,63	159	PS
25079	BA	Cubells	1.630	334	2	5	7	39,17	1,52	4,88	232,86	41,62	0,13	0,51	1,50	302	PGPS
25534	BA	Doncell	1.941	181	4	4	8	23,20	2,11	10,72	242,63	83,67	0,17	1,72	2,21	99	PS
25543	BA	Fontllonga	1.342	239	9	12	21	73,04	1,93	5,62	63,90	18,37	0,16	1,23	5,02	53	PS
25094	BA	Foradada	1.942	154	4	9	13	28,55	2,43	12,61	149,38	68,03	0,32	1,40	5,84	55	PS
25096	BA	Fuliola	698	120	1	0	1	5,80	1,50	5,82	698,00	120,39	0,00	1,72	0,00	120	P
25112	BA	Ibars de Noguera	562	107	1	0	1	14,85	0,93	5,25	562,00	37,84	0,00	0,67	0,00	107	P
25113	BA	Ibars de Urgel	896	162	4	6	10	25,04	2,28	5,53	89,60	35,78	0,24	1,60	3,70	120	PS
25122	BA	Liñola	936	193	1	3	4	28,74	1,34	4,85	234,00	32,57	0,10	0,35	1,55	190	P
25134	BA	Menarguens	1.151	211	1	1	2	20,25	1,13	5,45	575,50	56,83	0,05	0,49	0,47	210	PG
25138	BA	Mongay	1.147	223	2	3	5	28,94	1,50	5,14	229,40	39,64	0,10	0,69	1,35	141	PS
25150	BA	Oliola	1.031	145	7	43	50	86,28	2,74	7,11	20,62	11,95	0,50	0,81	29,66	33	PD
25156	BA	Os de Balaguer	1.787	338	2	10	12	85,05	1,35	5,29	148,92	21,01	0,12	0,24	2,96	272	PGPS
25164	BA	Penéllas	421	72	1	19	20	25,47	3,19	5,85	21,05	16,53	0,75	0,39	26,39	53	PD
25174	BA	Portella, la	615	125	1	3	4	12,31	2,05	4,92	153,75	49,95	0,24	0,81	2,40	122	P
25177	BA	Preixens	993	172	3	3	6	28,67	1,65	5,77	165,50	34,64	0,10	1,05	1,74	76	PS
25181	BA	Puigvert de Agramunt	710	139	1	5	6	20,98	1,93	5,11	118,33	33,85	0,24	0,48	3,60	134	P
25572	BA	Santa Llià	860	152	1	5	6	54,26	1,20	5,66	143,33	15,85	0,09	0,18	3,29	147	P
25573	BA	Santa Maria de Meyá	553	102	2	6	8	35,67	1,70	5,42	69,13	15,50	0,17	0,56	5,88	76	PS
25220	BA	Térmens	898	167	1	2	3	27,54	1,19	5,38	299,33	32,61	0,07	0,36	1,20	165	P
25225	BA	Tornabóus	735	120	4	6	10	25,44	2,26	6,13	73,50	28,90	0,24	1,57	5,00	37	PS
25231	BA	Torrelaméo	666	118	1	0	1	10,93	1,09	5,64	666,00	60,96	0,00	0,92	0,00	118	P
25585	BA	Tosal	247	48	3	13	16	15,39	3,67	5,15	15,44	16,05	0,84	1,95	27,08	18	PD
25587	BA	Traqó de Noguera	1.484	261	4	4	8	63,20	1,28	5,69	185,50	23,48	0,06	0,63	1,53	162	PS
25235	BA	Tudela	935	176	3	12	15	32,94	2,43	5,31	62,33	28,39	0,36	0,91	6,82	80	PS
25240	BA	Vallfogona de Balaguer	652	107	2	12	14	26,97	2,59	6,09	46,57	24,18	0,44	0,74	11,21	87	PS
25250	BA	Vilanova de Meyá	995	191	1	5	6	38,61	1,42	5,21	165,83	25,77	0,13	0,26	2,62	186	P
25251	BA	Vilanova de Segriá	401	114	1	1	2	8,51	1,75	3,52	200,50	47,13	0,12	1,18	0,88	113	P
25502	CE	Altet	815	138	4	2	6	24,43	1,78	5,91	135,83	33,36	0,08	1,64	1,45	59	PS
25027	CE	Anglesola	1.418	287	1	4	5	23,53	1,66	4,94	283,60	60,27	0,17	0,43	1,39	283	PG
25028	CE	Arañó	835	129	7	0	7	26,23	1,86	6,47	119,29	31,84	0,00	2,67	0,00	49	PS

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25050	CE	Bellpuig	1.684	308	1	11	12	34,99	2,11	5,47	140,33	48,13	0,31	0,29	3,57	297	PG
25072	CE	Cervera	4.325	877	2	7	9	37,53	1,76	4,93	480,56	115,25	0,19	0,53	0,80	829	PGPS
25074	CE	Ciutadilla	852	167	1	6	7	16,48	2,35	5,10	121,71	51,71	0,36	0,61	3,59	161	P
25531	CE	Claravalls	607	102	2	5	7	20,18	2,12	5,95	86,71	30,07	0,25	0,99	4,90	80	PS
25085	CE	Estarás	591	94	6	0	6	21,12	1,92	6,29	98,50	27,98	0,00	2,84	0,00	33	PS
25091	CE	Florejachs	1.158	202	7	29	36	60,81	2,77	5,73	32,17	19,04	0,48	1,15	14,36	41	PS
25192	CE	Freixanet	717	110	9	4	13	25,16	2,59	6,52	55,15	28,50	0,16	3,58	3,64	24	PS
25103	CE	Grañanella	661	107	5	3	8	24,09	2,07	6,18	82,63	27,44	0,12	2,08	2,80	31	PS
25104	CE	Grañena	497	116	1	1	2	16,56	1,25	4,28	248,50	30,00	0,06	0,60	0,86	115	P
25109	CE	Guimerà	1.592	329	1	3	4	25,59	1,42	4,84	398,00	62,21	0,12	0,39	0,91	326	PG
25110	CE	Guisona	2.175	405	2	5	7	18,11	2,24	5,37	310,71	120,13	0,28	1,10	1,23	394	PGPS
25114	CE	Iborra	455	101	1	11	12	15,35	3,18	4,50	37,92	29,64	0,72	0,65	10,89	90	P
25130	CE	Maldá	933	189	1	2	3	31,38	1,11	4,94	311,00	29,73	0,06	0,32	1,06	187	P
25555	CE	Manresana	525	101	1	2	3	7,15	2,33	5,20	175,00	73,44	0,28	1,40	1,98	99	P
25132	CE	Masotéras	628	108	3	10	13	26,10	2,54	5,81	48,31	24,06	0,38	1,15	9,26	70	PS
25141	CE	Montoliu de Cervera	827	162	4	3	7	23,59	1,96	5,10	118,14	35,06	0,13	1,70	1,85	60	PS
25143	CE	Montornés	369	68	2	1	3	12,10	1,79	5,43	123,00	30,50	0,08	1,65	1,47	40	PS
25145	CE	Nalech	516	85	1	3	4	9,66	2,32	6,07	129,00	53,39	0,31	1,03	3,53	82	P
25152	CE	Olújas	847	146	3	5	8	19,09	2,33	5,80	105,88	44,36	0,26	1,57	3,42	90	PS
25154	CE	Omells de Nagaya	616	122	1	2	3	13,43	1,70	5,05	205,33	45,88	0,15	0,74	1,64	120	P
25157	CE	Ossó	709	121	5	3	8	26,29	1,99	5,86	88,63	26,97	0,11	1,90	2,48	45	PS
25160	CE	Pallàrgas	836	149	4	7	11	29,66	2,19	5,61	76,00	28,18	0,24	1,35	4,70	58	PS
25566	CE	Portell	843	113	3	4	7	11,43	2,82	7,46	120,43	73,77	0,35	2,63	3,54	44	PS
25176	CE	Preixana	750	146	1	2	3	21,52	1,34	5,14	250,00	34,85	0,09	0,46	1,37	144	P
25178	CE	Preñanosa	546	89	4	15	19	17,21	3,78	6,13	28,74	31,72	0,87	2,32	16,85	38	PS
25188	CE	Rocafort de Vallbona	754	140	3	2	5	15,53	2,04	5,39	150,80	48,54	0,13	1,93	1,43	63	PS
25195	CE	Sant Antolí y Vilanova	662	81	7	4	11	23,47	2,46	8,17	60,18	28,21	0,17	2,98	4,94	30	PS
25197	CE	Sant Guim de la Plana	478	96	3	0	3	12,45	1,77	4,98	159,33	38,39	0,00	2,41	0,00	44	PS
25198	CE	Sant Martí de Maldá	1.461	303	1	4	5	19,33	1,83	4,82	292,20	75,57	0,21	0,52	1,32	299	PG
25199	CE	Sant Pere dels Arquells	537	100	6	9	15	36,84	2,30	5,37	35,80	14,58	0,24	1,63	9,00	26	PS
25216	CE	Talavera	861	148	5	11	16	30,58	2,60	5,82	53,81	28,15	0,36	1,63	7,43	67	PS
25581	CE	Talladell	760	136	1	5	6	12,55	2,49	5,59	126,67	60,57	0,40	0,80	3,68	131	P
25217	CE	Tàrraga	3.844	703	1	31	32	31,17	3,65	5,47	120,13	123,34	0,99	0,32	4,41	672	PG
25219	CE	Tarroja	532	97	1	0	1	7,62	1,30	5,48	532,00	69,86	0,00	1,31	0,00	97	P
25229	CE	Torrefeta	1.313	211	6	5	11	28,10	2,25	6,22	119,36	46,72	0,18	2,14	2,37	75	PS
25238	CE	Vallbona de las Monjas	1.146	279	3	3	6	34,15	1,51	4,11	191,00	33,56	0,09	0,88	1,08	204	PGPS
25242	CE	Verdú	1.980	375	1	3	4	35,98	1,20	5,28	495,00	55,03	0,08	0,28	0,80	372	PG
25244	CE	Vilagrassa	801	120	2	1	3	19,87	1,40	6,68	267,00	40,31	0,05	1,01	0,83	114	PS
25248	CE	Vilanova de Bellpuig	839	147	1	0	1	13,97	0,96	5,71	839,00	60,04	0,00	0,72	0,00	147	P
25004	LL	Alamús	262	46	1	1	2	20,53	1,12	5,70	131,00	12,76	0,05	0,49	2,17	45	P
25006	LL	Albagés	677	137	1	0	1	26,12	0,70	4,94	677,00	25,92	0,00	0,38	0,00	137	P
25007	LL	Albatarrech	475	81	1	1	2	10,41	1,58	5,86	237,50	45,63	0,10	0,96	1,23	80	P
25009	LL	Albí	1.728	334	2	2	4	32,72	1,26	5,17	432,00	52,82	0,06	0,61	0,60	326	PGPS
25010	LL	Alcanó	338	71	1	0	1	21,07	0,78	4,76	338,00	16,04	0,00	0,47	0,00	71	P
25011	LL	Alcarraz	2.119	393	2	6	8	114,29	0,95	5,39	264,88	18,54	0,05	0,17	1,53	380	PGPS
25012	LL	Alcoletge	879	151	1	0	1	16,70	0,88	5,82	879,00	52,62	0,00	0,60	0,00	151	P
25014	LL	Alfés	551	107	1	4	5	31,93	1,42	5,15	110,20	17,26	0,13	0,31	3,74	123	P
25019	LL	Almacéllas	1.138	213	2	3	5	74,70	0,93	5,34	227,60	15,23	0,04	0,27	1,41	195	PS
25020	LL	Almatret	1.293	228	1	3	4	56,84	0,96	5,67	323,25	22,75	0,05	0,18	1,32	225	PG
25029	LL	Arbeca	2.713	489	1	4	5	58,22	1,05	5,55	542,60	46,60	0,07	0,17	0,82	485	PG
25033	LL	Artesa de Lérida	560	114	1	1	2	24,08	1,04	4,91	280,00	23,26	0,04	0,42	0,88	113	P
25036	LL	Aspa	665	112	1	0	1	10,16	1,13	5,94	665,00	65,45	0,00	0,98	0,00	112	P
25038	LL	Aytona	2.095	425	1	2	3	66,90	0,76	4,93	698,33	31,32	0,03	0,15	0,47	423	PG
25046	LL	Beliánes	1.260	263	2	1	3	15,73	1,57	4,79	420,00	80,08	0,06	1,27	0,38	256	PGPS

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25048	LL	Bell-lloch	904	169	1	2	3	34,92	1,06	5,35	301,33	25,89	0,06	0,29	1,18	167	P
25053	LL	Benavent de Lérida	718	139	1	2	3	7,43	2,29	5,17	239,33	96,70	0,27	1,35	1,44	137	P
25056	LL	Bobera	534	121	1	0	1	33,23	0,62	4,41	534,00	16,07	0,00	0,30	0,00	121	P
25058	LL	Bórjas	3.408	602	1	11	12	61,65	1,59	5,66	284,00	55,28	0,18	0,16	1,83	591	PG
25067	LL	Castelldasens	817	155	1	2	3	64,33	0,78	5,27	272,33	12,70	0,03	0,16	1,29	153	P
25068	LL	Castellnou de Seana	706	146	3	2	5	35,22	1,36	4,84	141,20	20,05	0,06	0,85	1,37	125	PS
25073	LL	Cerviá	1.509	311	1	4	5	34,04	1,38	4,85	301,80	44,33	0,12	0,29	1,29	307	PG
25076	LL	Cogull	600	115	1	1	2	17,47	1,22	5,22	300,00	34,34	0,06	0,57	0,87	114	P
25078	LL	Corbins	1.151	222	1	3	4	21,01	1,57	5,18	287,75	54,79	0,14	0,48	1,35	219	PG
25081	LL	Espluga Calva	1.365	282	1	2	3	21,45	1,35	4,84	455,00	63,64	0,09	0,47	0,71	280	PG
25093	LL	Fondarella	327	56	1	0	1	5,43	1,54	5,84	327,00	60,19	0,00	1,84	0,00	56	P
25097	LL	Fulleda	500	121	1	1	2	16,33	1,26	4,13	250,00	30,61	0,06	0,61	0,83	120	P
25099	LL	Golmés	972	182	1	0	1	16,62	0,88	5,34	972,00	58,48	0,00	0,60	0,00	182	P
25101	LL	Granadella	2.050	394	1	4	5	86,46	0,87	5,20	410,00	23,71	0,05	0,12	1,02	390	PG
25105	LL	Grañena de las Garrigas	764	132	1	2	3	20,31	1,38	5,79	254,67	37,62	0,10	0,49	1,52	130	P
25102	LL	Granja de Escarpe	1.207	259	2	2	4	38,51	1,16	4,66	301,75	31,35	0,05	0,52	0,77	254	PGPS
25118	LL	Juncosa	1.086	192	1	2	3	76,55	0,71	5,66	362,00	14,19	0,03	0,13	1,04	190	P
25119	LL	Juneda	1.858	353	1	11	12	47,33	1,81	5,26	154,83	39,26	0,23	0,21	3,12	342	PG
25120	LL	Lérida	13.557	1838	1	88	89	155,05	2,73	7,38	152,33	87,44	0,57	0,06	4,79	1750	C
25125	LL	Llardecans	1.356	243	1	2	3	66,04	0,77	5,58	452,00	20,53	0,03	0,15	0,82	241	PG
25131	LL	Masalcorréig	653	134	1	3	4	14,14	1,91	4,87	163,25	46,17	0,21	0,71	2,24	131	P
25133	LL	Mayals	1.759	326	1	5	6	57,10	1,17	5,40	293,17	30,81	0,09	0,18	1,53	321	PG
25135	LL	Miralcamp	525	109	1	0	1	14,90	0,93	4,82	525,00	35,24	0,00	0,67	0,00	109	P
25137	LL	Mollerussa	841	155	1	1	2	7,08	1,91	5,43	420,50	118,82	0,14	1,41	0,65	154	P
25142	LL	Montoliu de Lérida	329	74	1	2	4	7,39	2,65	4,45	82,25	44,55	0,27	2,71	2,70	72	P
25153	LL	Omellons	897	162	2	2	4	16,63	1,77	5,54	224,25	53,95	0,12	1,20	1,23	85	PS
25158	LL	Paláu de Anglesola	829	165	1	1	2	12,28	1,45	5,02	414,50	67,49	0,08	0,81	0,61	164	P
25169	LL	Pobla de Ciérvoles	730	162	1	2	3	61,99	0,79	4,51	243,33	11,78	0,03	0,16	1,23	160	P
25170	LL	Pobla de la Granadella	768	146	1	1	2	17,14	1,23	5,26	384,00	44,80	0,06	0,58	0,68	145	P
25180	LL	Puig-Grós	267	51	1	0	1	9,83	1,15	5,24	267,00	27,17	0,00	1,02	0,00	51	P
25182	LL	Puigvert de Lérida	596	108	1	0	1	12,62	1,01	5,52	596,00	47,21	0,00	0,79	0,00	108	P
25189	LL	Roselló	747	129	1	1	2	9,92	1,62	5,79	373,50	75,27	0,10	1,01	0,78	128	P
25200	LL	Sarroca	666	101	1	0	1	42,18	0,55	6,59	666,00	15,79	0,00	0,24	0,00	101	P
25204	LL	Serós	2.819	572	1	2	3	85,75	0,67	4,93	939,67	32,87	0,02	0,12	0,35	570	PG
25205	LL	Sidamunt	332	55	1	1	2	8,12	1,79	6,04	166,00	40,89	0,12	1,23	1,82	54	P
25206	LL	Solerás	823	171	1	0	1	12,62	1,01	4,81	823,00	65,24	0,00	0,79	0,00	171	P
25210	LL	Sóses	938	188	1	2	3	30,17	1,14	4,99	312,67	31,10	0,07	0,33	1,06	186	P
25211	LL	Sudanell	880	162	1	1	2	8,69	1,73	5,43	440,00	101,23	0,12	1,15	0,62	161	P
25212	LL	Suñé	551	101	1	0	1	12,66	1,01	5,46	551,00	43,51	0,00	0,79	0,00	101	P
25218	LL	Tarrés	379	91	1	1	2	13,08	1,41	4,16	189,50	28,97	0,08	0,76	1,10	90	P
25224	LL	Torms	443	87	1	2	3	13,55	1,69	5,09	147,67	32,70	0,15	0,74	2,30	85	P
25226	LL	Torrebésés	944	164	1	3	4	27,53	1,37	5,76	236,00	34,30	0,11	0,36	1,83	161	P
25228	LL	Torrefarrera	911	145	2	3	5	23,49	1,66	6,28	182,20	38,79	0,13	0,85	2,07	130	PS
25230	LL	Torregrosa	1.429	265	2	1	3	40,48	0,98	5,39	476,33	35,30	0,02	0,49	0,38	259	PGPS
25232	LL	Torres de Segre	1.691	305	1	5	6	50,62	1,24	5,54	281,83	33,41	0,10	0,20	1,64	300	PG
25233	LL	Torreserona	321	64	1	2	3	5,89	2,57	5,02	107,00	54,52	0,34	1,70	3,13	62	P
25023	LL	Villanueva de Alpicat	1.108	193	1	7	8	102,76	1,00	5,74	138,50	10,78	0,07	0,10	3,63	186	P
25254	LL	Villanueva de la Barca	1.108	130	1	2	3	21,55	1,34	8,52	369,33	51,42	0,09	0,46	1,54	128	P
25253	LL	Vilosell	697	152	1	2	3	18,84	1,44	4,59	232,33	37,00	0,11	0,53	1,32	150	P
25255	LL	Vinàixa	956	207	1	3	4	37,48	1,18	4,62	239,00	25,51	0,08	0,27	1,45	204	PG
25500	SE	Alás	475	92	2	3	5	4,25	3,91	5,16	95,00	111,82	0,71	4,71	3,26	82	PS
25018	SE	Aliñá	897	102	8	11	19	62,08	1,99	8,79	47,21	14,45	0,18	1,29	10,78	19	PS
25503	SE	Anserall	435	71	4	6	10	20,81	2,50	6,13	43,50	20,91	0,29	1,92	8,45	34	PS
25505	SE	Arabell	549	86	4	10	14	21,12	2,93	6,38	39,21	25,99	0,47	1,89	11,63	30	PS

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25507	SE	Aransá	481	84	2	2	4	26,10	1,41	5,73	120,25	18,43	0,08	0,77	2,38	41	PS
25509	SE	Arcabell	328	43	1	5	6	16,98	2,14	7,63	54,67	19,32	0,29	0,59	11,63	38	P
25511	SE	Arfa	565	98	2	16	18	18,87	3,52	5,77	31,39	29,94	0,85	1,06	16,33	76	PS
25512	SE	Aristot	467	81	2	6	8	27,51	1,94	5,77	58,38	16,97	0,22	0,73	7,41	41	PS
25514	SE	Ars	407	55	3	7	10	34,82	1,93	7,40	40,70	11,69	0,20	0,86	12,73	25	PS
25032	SE	Arsequell	423	57	1	1	2	10,59	1,56	7,42	211,50	39,95	0,09	0,94	1,75	56	P
25051	SE	Bellver	1.933	391	16	18	34	64,70	2,61	4,94	56,85	29,87	0,28	2,47	4,60	151	PS
25524	SE	Bescaran	368	39	1	0	1	33,86	0,62	9,44	368,00	10,87	0,00	0,30	0,00	39	P
25061	SE	Cabó	785	111	5	40	45	80,33	2,69	7,07	17,44	9,77	0,50	0,62	36,04	26	PD
25065	SE	Castellás	318	58	4	3	7	21,38	2,06	5,48	45,43	14,88	0,14	1,87	5,17	26	PS
25527	SE	Castellbó*	1.531	223	12	22	34	105,78	2,04	6,87	45,03	14,47	0,21	1,13	9,87	92	PS
25066	SE	Castellciutat	593	71	1	7	8	4,75	4,67	8,35	74,13	124,92	1,47	2,11	9,86	64	P
25071	SE	Cava	549	128	3	12	15	42,19	2,15	4,29	36,60	13,01	0,28	0,71	9,38	50	PS
25529	SE	Civís	717	110	4	4	8	64,79	1,26	6,52	89,63	11,07	0,06	0,62	3,64	46	PS
25077	SE	Coll de Nargó	1.199	217	4	18	22	42,63	2,59	5,53	54,50	28,13	0,42	0,94	8,29	177	PS
25536	SE	Éllar	243	43	2	1	3	9,80	1,99	5,65	81,00	24,79	0,10	2,04	2,33	26	PS
25088	SE	Estimariú	486	85	1	2	3	21,16	1,36	5,72	162,00	22,96	0,09	0,47	2,35	83	P
25090	SE	Fígols	600	99	5	21	26	39,72	2,91	6,06	23,08	15,11	0,53	1,26	21,21	45	PS
25095	SE	Fórnoles	793	172	3	8	11	49,12	1,70	4,61	72,09	16,14	0,16	0,61	4,65	70	PS
25106	SE	Guàrdia, la	386	84	4	4	8	32,50	1,79	4,60	48,25	11,88	0,12	1,23	4,76	37	PS
25108	SE	Guils	411	34	3	4	7	22,50	2,01	12,09	58,71	18,27	0,18	1,33	11,76	20	PS
25127	SE	Lles	762	153	4	12	16	76,68	1,64	4,98	47,63	9,94	0,16	0,52	7,84	54	PS
25558	SE	Montanisell	863	131	4	75	79	83,25	3,51	6,59	10,92	10,37	0,90	0,48	57,25	21	PD
25139	SE	Montellá	1.110	234	2	20	22	30,58	3,05	4,74	50,45	36,30	0,65	0,65	8,55	133	PS
25147	SE	Novés	772	147	5	8	13	35,12	2,19	5,25	59,38	21,98	0,23	1,42	5,44	81	PS
25155	SE	Orgañá	1.195	223	1	2	3	12,53	1,76	5,36	398,33	95,39	0,16	0,80	0,90	221	PG
25575	SE	Ortedó	824	155	6	23	29	53,35	2,65	5,32	28,41	15,45	0,43	1,12	14,84	40	PS
25162	SE	Pallerols	350	60	3	4	7	27,27	1,82	5,83	50,00	12,83	0,15	1,10	6,67	36	PS
25562	SE	Parròquia de Ortó	718	59	3	7	10	24,52	2,30	12,17	71,80	29,29	0,29	1,22	11,86	26	PS
25564	SE	Plá de Sant Tirs	473	143	1	1	2	9,93	1,62	3,31	236,50	47,64	0,10	1,01	0,70	142	P
25175	SE	Prats y Sampsor	248	53	2	1	3	6,56	2,43	4,68	82,67	37,79	0,15	3,05	1,89	45	PS
25179	SE	Prullans	646	128	3	13	16	21,21	3,13	5,05	40,38	30,45	0,61	1,41	10,16	104	PS
25187	SE	Riu	231	52	2	0	2	12,35	1,45	4,44	115,50	18,71	0,00	1,62	0,00	45	PS
25203	SE	Séo de Urgel	2.966	431	2	8	10	10,76	3,47	6,88	296,60	275,68	0,74	1,86	1,86	418	PGPS
25214	SE	Tahús	522	103	2	1	3	34,82	1,06	5,07	174,00	14,99	0,03	0,57	0,97	68	PS
25582	SE	Tallendre	316	48	2	0	2	23,64	1,05	6,58	158,00	13,37	0,00	0,85	0,00	28	PS
25583	SE	Toloriú	511	91	3	6	9	15,11	2,78	5,62	56,78	33,81	0,40	1,99	6,59	35	PS
25586	SE	Tost	813	67	5	16	21	53,64	2,25	12,13	38,71	15,16	0,30	0,93	23,88	20	PS
25236	SE	Tuxent	822	146	1	6	7	36,68	1,57	5,63	117,43	22,41	0,16	0,27	4,11	140	P
25241	SE	Vansa, la	968	128	9	3	12	56,96	1,65	7,56	80,67	16,99	0,05	1,58	2,34	30	PS
25594	SE	Vilech y Estana	354	83	3	5	8	24,37	2,06	4,27	44,25	14,52	0,21	1,23	6,02	40	PS
25042	S	Baronia de Rialp	1.584	244	10	135	145	145,08	3,60	6,49	10,92	10,92	0,93	0,69	55,33	47	PD
25055	S	Biosca	1.078	193	4	49	53	66,03	3,23	5,59	20,34	16,33	0,74	0,61	25,39	132	PD
25064	S	Castellar	688	79	1	72	73	60,19	3,96	8,71	9,42	11,43	1,20	0,17	91,14	7	PD
25044	S	Castellnou de Basella	1.012	160	9	56	65	70,25	3,46	6,33	15,57	14,41	0,80	1,28	35,00	23	PD
25075	S	Clariana	508	41	0	41	41	40,78	3,61	12,39	12,39	12,46	1,01	0,00	100,00	0	D
25544	S	Gabarra	355	65	1	18	19	25,54	3,11	5,46	18,68	13,90	0,70	0,39	27,69	47	PD
25100	S	Gósol	1.173	247	5	2	7	56,29	1,27	4,75	167,57	20,84	0,04	0,89	0,81	207	PGPS
25111	S	Guixés	940	108	0	108	108	65,94	4,61	8,70	8,70	14,25	1,64	0,00	100,00	0	D
25116	S	Josa	378	62	1	1	2	31,53	0,91	6,10	189,00	11,99	0,03	0,32	1,61	61	P
25124	S	Lladurs	1.187	142	0	142	142	127,99	3,79	8,36	8,36	9,27	1,11	0,00	100,00	0	D
25551	S	Llanera	883	142	1	137	138	75,54	4,87	6,22	6,40	11,69	1,81	0,13	96,48	5	PD
25129	S	Llovera	558	71	0	71	71	38,80	4,87	7,86	7,86	14,38	1,83	0,00	100,00	0	D
25136	S	Molsosa	395	46	3	19	22	26,89	3,26	8,59	17,95	14,69	0,71	1,12	41,30	12	PD

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25146	S	Navés	1.587	110	1	105	106	145,27	3,08	14,43	14,97	10,92	0,72	0,07	95,45	5	PD
25148	S	Odén	1.221	103	6	40	46	114,37	2,28	11,85	26,54	10,68	0,35	0,52	38,83	18	PD
25149	S	Oliana	1.130	205	3	11	14	32,37	2,37	5,51	80,71	34,91	0,34	0,93	5,37	174	PS
25151	S	Olius	718	95	0	95	95	55,27	4,72	7,56	7,56	12,99	1,72	0,00	100,00	0	D
25163	S	Pedra i Coma	930	132	2	85	87	60,63	4,31	7,05	10,69	15,34	1,40	0,33	64,39	38	PD
25165	S	Peramola	942	205	5	13	18	56,17	2,04	4,60	52,33	16,77	0,23	0,89	6,34	126	PS
25166	S	Pinell	1.083	130	1	110	111	91,12	3,97	8,33	9,76	11,89	1,21	0,11	84,62	20	PD
25167	S	Pinós	1.333	187	7	137	144	104,32	4,23	7,13	9,26	12,78	1,31	0,67	73,26	19	PD
25172	S	Pons	1.749	286	1	9	10	15,13	2,93	6,12	174,90	115,61	0,59	0,66	3,15	277	PG
25186	S	Reiner	772	115	2	77	79	47,10	4,66	6,71	9,77	16,39	1,63	0,42	66,96	19	PD
25191	S	Sanahuja	1.353	293	2	21	23	32,96	3,01	4,62	58,83	41,05	0,64	0,61	7,17	268	PGPS
25193	S	Sant Llorenç de Morunys	1.177	164	1	10	11	4,34	5,73	7,18	107,00	271,45	2,31	2,31	6,10	154	P
25207	S	Solsona	2.480	450	1	169	170	17,71	11,15	5,51	14,59	140,07	9,54	0,56	37,56	281	PGD
25222	S	Tiurana	579	100	2	14	16	15,86	3,62	5,79	36,19	36,50	0,88	1,26	14,00	76	PS
25223	S	Torà	1.054	225	1	14	15	17,99	3,29	4,68	70,27	58,58	0,78	0,56	6,22	211	PG
25249	S	Vilanova de l'Aguda	977	137	5	38	43	53,68	3,22	7,13	22,72	18,20	0,71	0,93	27,74	40	PD
25017	SO	Alins	376	93	1	2	3	25,13	1,24	4,04	125,33	14,96	0,08	0,40	2,15	91	P
25026	SO	Altron	399	52	3	1	4	6,47	2,83	7,67	99,75	61,65	0,15	4,64	1,92	31	PS
25510	SO	Aréo	484	67	1	5	6	80,47	0,98	7,22	80,67	6,01	0,06	0,12	7,46	62	P
25517	SO	Aynet de Besan	425	68	3	1	4	37,11	1,18	6,25	106,25	11,45	0,03	0,81	1,47	39	PS
25519	SO	Bahent	426	66	6	10	16	52,64	1,98	6,45	26,63	8,09	0,19	1,14	15,15	18	PS
25537	SO	Enviny	919	148	7	9	16	31,74	2,56	6,21	57,44	28,96	0,28	2,21	6,08	37	PS
25080	SO	Escaló	591	81	3	2	5	34,11	1,38	7,30	118,20	17,33	0,06	0,88	2,47	37	PS
25082	SO	Espot	552	87	2	2	4	97,30	0,73	6,34	138,00	5,67	0,02	0,21	2,30	69	PS
25083	SO	Estach	710	84	6	5	11	31,99	2,11	8,45	64,55	22,20	0,16	1,88	5,95	25	PS
25084	SO	Estahon	623	65	5	1	6	36,46	1,46	9,58	103,83	17,09	0,03	1,37	1,54	27	PS
25086	SO	Esterri de Anéu	847	148	1	1	2	8,47	1,75	5,72	423,50	99,96	0,12	1,18	0,68	147	P
25087	SO	Esterri de Cardós	342	46	3	12	15	16,54	3,43	7,43	22,80	20,67	0,73	1,81	26,09	20	PD
25089	SO	Farrera	627	100	6	21	27	61,87	2,38	6,27	23,22	10,13	0,34	0,97	21,00	26	PS
25546	SO	Gerrí	762	161	3	3	6	11,40	2,61	4,73	127,00	66,84	0,26	2,63	1,86	133	PS
25549	SO	Isil	749	110	3	0	3	132,20	0,54	6,81	249,67	5,67	0,00	0,23	0,00	60	P
25117	SO	Jóu	484	60	5	1	6	22,26	1,87	8,07	80,67	21,74	0,04	2,25	1,67	20	PS
25126	SO	Llavorsí	1.017	147	7	5	12	68,51	1,51	6,92	84,75	14,84	0,07	1,02	3,40	56	PS
25553	SO	Llesuy	846	143	2	1	3	53,03	0,86	5,92	282,00	15,95	0,02	0,38	0,70	118	PS
25556	SO	Moncortés	767	125	7	1	8	43,82	1,54	6,14	95,88	17,50	0,02	1,60	0,80	3	PS
25557	SO	Monrós	773	126	5	5	10	25,30	2,26	6,13	77,30	30,56	0,20	1,98	3,97	47	PS
25559	SO	Norís	82	8	1	0	1	15,04	0,93	10,25	82,00	5,45	0,00	0,66	0,00	8	P
25563	SO	Peraméa	648	100	6	6	12	21,56	2,69	6,48	54,00	30,06	0,28	2,78	6,00	61	PS
25565	SO	Pobleta de Bellvehí	630	102	5	6	11	24,61	2,41	6,18	57,27	25,60	0,24	2,03	5,88	58	PS
25183	SO	Rialp	750	131	3	2	5	28,54	1,51	5,73	150,00	26,28	0,07	1,05	1,53	95	PS
25184	SO	Ribera de Cardós	530	70	3	0	3	19,74	1,40	7,57	176,67	26,85	0,00	1,52	0,00	41	PS
25577	SO	Son	468	89	1	1	2	27,42	0,97	5,26	234,00	17,07	0,04	0,36	1,12	88	P
25208	SO	Soriguera	928	136	9	4	13	74,41	1,50	6,82	71,38	12,47	0,05	1,21	2,94	34	PS
25578	SO	Sorpe	510	82	3	2	5	25,02	1,61	6,22	102,00	20,39	0,08	1,20	2,44	40	PS
25209	SO	Sort	1.241	235	4	1	5	13,82	2,17	5,28	248,20	89,82	0,07	2,90	0,43	197	PS
25579	SO	Surp	546	63	4	0	4	34,77	1,22	8,67	136,50	15,70	0,00	1,15	0,00	24	PS
25580	SO	Tabescan	798	88	4	1	5	146,97	0,66	9,07	159,60	5,43	0,01	0,27	1,14	41	P
25221	SO	Tírvia	516	97	1	9	10	8,50	3,90	5,32	51,60	60,71	1,06	1,18	9,28	88	P
25584	SO	Tor	116	8	1	0	1	25,43	0,71	14,50	116,00	4,56	0,00	0,39	0,00	8	P
25227	SO	Torre de Capdella	861	124	7	1	8	115,36	0,95	6,94	107,63	7,46	0,01	0,61	0,81	36	PS
25237	SO	Unarre	836	103	6	2	8	52,05	1,41	8,12	104,50	16,06	0,04	1,15	1,94	30	PS
25589	SO	València de Aréo	197	38	1	0	1	10,33	1,12	5,18	197,00	19,07	0,00	0,97	0,00	38	P
25001	TR	Abella de la Conca	1.224	195	5	38	43	78,27	2,67	6,28	28,47	15,64	0,49	0,64	19,49	86	PS
25501	TR	Alsamora	1.086	180	10	2	12	92,87	1,29	6,03	90,50	11,69	0,02	1,08	1,11	41	PS

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25506	TR	Aramunt	592	101	3	3	6	13,68	2,38	5,86	98,67	43,27	0,22	2,19	2,97	77	PS
25508	TR	Aransís	694	123	4	5	9	25,20	2,15	5,64	77,11	27,54	0,20	1,59	4,07	55	PS
25043	TR	Barruera	1.116	177	6	5	11	190,99	0,86	6,31	101,45	5,84	0,03	0,31	2,82	56	P
25522	TR	Batlliu de Sas	642	107	10	1	11	62,34	1,51	6,00	58,36	10,30	0,02	1,60	0,93	22	PS
25523	TR	Benavent	526	102	5	21	26	21,29	3,98	5,16	20,23	24,70	0,99	2,35	20,59	31	PS
25528	TR	Castisent	818	138	6	11	17	77,94	1,68	5,93	48,12	10,50	0,14	0,77	7,97	35	PS
25532	TR	Claverol	807	142	4	2	6	22,23	1,87	5,68	134,50	36,30	0,09	1,80	1,41	54	PS
25533	TR	Cónques	700	130	1	4	5	18,31	1,88	5,38	140,00	38,23	0,22	0,55	3,08	126	P
25535	TR	Durro	451	65	2	1	3	28,51	1,17	6,94	150,33	15,82	0,04	0,70	1,54	55	PS
25540	TR	Espluga de Serra	807	112	8	9	17	67,73	1,80	7,21	47,47	11,92	0,13	1,18	8,04	35	PS
25541	TR	Figuerola de Orcáu	702	138	1	0	1	8,00	1,27	5,09	702,00	87,72	0,00	1,25	0,00	138	P
25107	TR	Guàrdia	738	171	2	3	5	24,32	1,63	4,32	147,60	30,35	0,12	0,82	1,75	147	PS
25548	TR	Gurp	730	119	4	10	14	46,87	1,97	6,13	52,14	15,58	0,21	0,85	8,40	40	PS
25550	TR	Isona	1.315	280	5	7	12	38,45	2,01	4,70	109,58	34,20	0,18	1,30	2,50	213	PGPS
25552	TR	Llesp	570	76	10	3	13	32,76	2,27	7,50	43,85	17,40	0,09	3,05	3,95	12	PS
25128	TR	Llimiana	817	159	3	12	15	41,68	2,16	5,14	54,47	19,60	0,29	0,72	7,55	127	PS
25554	TR	Malpàs	461	38	6	7	13	49,54	1,84	12,13	35,46	9,31	0,14	1,21	18,42	15	PS
25144	TR	Mur	410	72	7	20	27	38,10	3,03	5,69	15,19	10,76	0,52	1,84	27,78	17	PD
25560	TR	Orcáu	669	116	5	2	7	45,51	1,41	5,77	95,57	14,70	0,04	1,10	1,72	44	PS
25561	TR	Ortoneda	711	71	3	4	7	83,35	1,04	10,01	101,57	8,53	0,05	0,36	5,63	40	P
25159	TR	Paláu de Noguera	623	121	2	2	4	2,73	4,36	5,15	155,75	228,54	0,73	7,34	1,65	79	PS
25171	TR	Pobla de Segur	1.718	309	4	7	11	32,83	2,08	5,56	156,18	52,32	0,21	1,22	2,27	266	PGPS
25173	TR	Pont de Suert	511	76	2	2	4	12,58	2,03	6,72	127,75	40,63	0,16	1,59	2,63	71	PS
25190	TR	Salàs	1.332	235	3	0	3	20,27	1,38	5,67	444,00	65,71	0,00	1,48	0,00	227	PGPS
25569	TR	Sant Cerní	428	72	4	2	6	15,64	2,23	5,94	71,33	27,37	0,13	2,56	2,78	48	PS
25570	TR	Sant Romà de Abella	554	110	2	3	5	7,80	2,88	5,04	110,80	71,00	0,38	2,56	2,73	95	PS
25571	TR	Sant Salvador de Toló	842	121	8	9	17	50,06	2,10	6,96	49,53	16,82	0,18	1,60	7,44	65	PS
25574	TR	Sapéira	871	140	7	18	25	77,05	2,05	6,22	34,84	11,30	0,23	0,91	12,86	48	PS
25201	TR	Sarroca de Bellera	595	90	6	4	10	25,17	2,27	6,61	59,50	23,64	0,16	2,38	4,44	40	PS
25202	TR	Senterada	798	130	11	8	19	34,45	2,67	6,14	42,00	23,16	0,23	3,19	6,15	20	PS
25576	TR	Serradell	1.146	210	5	6	11	47,22	1,74	5,46	104,18	24,27	0,13	1,06	2,86	60	PS
25213	TR	Suterraña	344	55	1	0	1	5,65	1,52	6,25	344,00	60,94	0,00	1,77	0,00	55	P
25215	TR	Talarn	768	163	2	9	11	30,07	2,18	4,71	69,82	25,54	0,30	0,67	5,52	146	PS
25234	TR	Tremp	2.238	398	3	2	5	8,45	2,77	5,62	447,60	264,98	0,24	3,55	0,50	352	PGPS
25245	TR	Vilaller	842	117	2	2	4	59,23	0,94	7,20	210,50	14,22	0,03	0,34	1,71	87	PS
25246	TR	Vilamitjana	577	115	1	1	2	14,28	1,35	5,02	288,50	40,40	0,07	0,70	0,87	114	P
25596	TR	Viu de Llebata	805	95	8	8	16	53,26	1,97	8,47	50,31	15,11	0,15	1,50	8,42	32	PS
25031	VI	Arrés	331	56	2	0	2	11,57	1,50	5,91	165,50	28,60	0,00	1,73	0,00	34	PS
25513	VI	Arrós i Vila*	548	106	2	11	13	28,53	2,43	5,17	42,15	19,21	0,39	0,70	10,38	57	PS
25515	VI	Artiés	980	170	2	0	2	79,13	0,57	5,76	490,00	12,38	0,00	0,25	0,00	119	PS
25518	VI	Bagerque	311	49	1	0	1	60,79	0,46	6,35	311,00	5,12	0,00	0,16	0,00	49	P
25045	VI	Bausen	515	100	1	3	4	17,73	1,71	5,15	128,75	29,06	0,17	0,56	3,00	97	P
25525	VI	Betlan	590	105	4	0	4	24,92	1,44	5,62	147,50	23,68	0,00	1,61	0,00	40	PS
25057	VI	Bórdas, las	876	162	4	3	7	21,44	2,06	5,41	125,14	40,86	0,14	1,87	1,85	86	PS
25059	VI	Bosost	1.174	234	2	2	4	28,17	1,36	5,02	293,50	41,68	0,07	0,71	0,85	217	PGPS
25063	VI	Canejan	1.114	91	3	4	7	48,32	1,37	12,24	159,14	23,05	0,08	0,62	4,40	70	PS
25539	VI	Escuñáu	532	103	3	0	3	21,37	1,35	5,17	177,33	24,89	0,00	1,40	0,00	44	PS
25545	VI	Gausach	320	64	3	0	3	23,90	1,28	5,00	106,67	13,39	0,00	1,26	0,00	35	PS
25547	VI	Gessa	316	57	1	0	1	17,41	0,86	5,54	316,00	18,16	0,00	0,57	0,00	57	P
25121	VI	Les	803	166	1	0	1	23,45	0,74	4,84	803,00	34,25	0,00	0,43	0,00	166	P
25568	VI	Salardú	763	149	3	3	6	3,81	4,52	5,12	127,17	200,21	0,79	7,87	2,01	99	PS
25588	VI	Tredós	408	91	2	0	2	88,53	0,54	4,48	204,00	4,61	0,00	0,23	0,00	87	PS
25591	VI	Viella	1.019	190	1	3	4	80,49	0,80	5,36	254,75	12,66	0,04	0,12	1,58	187	P
25593	VI	Vilach	377	68	1	1	2	32,54	0,89	5,54	188,50	11,59	0,03	0,31	1,47	67	P

Codi	PJ	Nom municipi 1860	t	o	q	d	N	S	Rn	Rto	RtN	DtS	DdS	DqS 10	Rdo (%)	H	G
25247	VI	Vilamós	295	89	1	2	3	15,44	1,59	3,31	98,33	19,11	0,13	0,65	2,25	87	P

Taula 5. Taula resum de les dades i els índexs calculats per municipi. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

5.- CONCLUSIONS

5.- CONCLUSIONS

En aquest apartat es descriuen les conclusions que s'extreuen després d'elaborar el present estudi així com un seguit de reflexions al voltant de la temàtica analitzada com ara la utilitat del mapa municipal de 1860, la importància del nomenclàtor com a font d'informació, l'estructura del poblament concentrat i dispers, la realització d'una síntesi del poblament així com unes reflexions finals.

Utilitat del mapa municipal

En primer lloc, cal assenyalar que l'elaboració del mapa municipal de la província de Lleida de l'any 1860 cobreix un buit existent ja que fins ara no existia una cartografia per aquesta data i calia utilitzar el mapa municipal actual per representar dades històriques. Així, mercès a l'elaboració d'aquesta cartografia es poden conèixer els límits dels 323 municipis existents el 1860 així com la superfície exacta de cada un d'ells.

També cal posar de relleu el fet que si bé el mapa municipal elaborat en aquest treball serveix per representar la divisió administrativa de 1860, també és cert que no només és útil per aquesta data sinó que el mateix mapa, introduint petites modificacions, pot ésser utilitzat en tots els censos i estadístiques contemporànies, atès que les alteracions municipals entre aquest període han estat mínimes.

Importància del nomenclàtor

Segonament, es constata que el mapa municipal que s'ha elaborat és, com s'ha demostrat, una bona eina de base per representar les dades provinents de fonts d'informació estadístiques, i que per tant, és un bon instrument per entendre els processos experimentats en el passat, tal com ha quedat pal·lès en el cas de la informació provinent del Nomenclàtor de 1860.

En aquest sentit, i gràcies a l'anàlisi de les dades nomenclàtor es pot saber que el poblament al conjunt de la província el 1860 es trobava distribuït en 4.465 entitats de població, 919 de les quals eren nuclis (20,58%) i 3.546 eren habitatges situats en poblament disseminat (79,42%). Això, juntament amb el fet que el nombre de municipis

entre el període 1860-2013 s'hagi reduït pràcticament una tercera part i que hagi passat de 323 a 231, reforça i posa en evidència de nou el procés de declivi que experimentà el sector agrari així com el conseqüent èxode rural, despoblament de les àrees rurals, especialment en el Pirineu, experimentat en els darrers 150 anys.

La geografia del poblament concentrat i dispers

D'altra banda, els resultats d'aquest treball també posen en evidència quins són els límits de la geografia del poblament concentrat i disseminat. En aquest sentit, el poblament concentrat és majoritari en contextos geogràfics tan diferents com són la Plana de Lleida i el Pirineu. Si bé, en el primer cas els municipis tendeixen a ésser uniclers i més poblats, mentre que en el segon acostumen a presentar un alt índex de nuclis per superfície i també a ésser més petits.

En canvi, la geografia del poblament disseminat es troba clarament delimitat a l'actual comarca del Solsonès, tot i que també té les seves ramificacions a la resta del partit judicial de Solsona i en menor mesura en alguns municipis dels partits de Tremp, La Seu d'Urgell i Balaguer, ço que confirmaria la tesi plantejada per alguns autors que el mas és una creació pre-pirinenca. Tanmateix, el fet que en aquestes altres parts predomini el poblament concentrat sembla desmentir aquest extrem.

Tipologies de poblament per municipis

Finalment, i a mode de síntesi d'aquest estudi del poblament dels municipis de Lleida, es realitza una anàlisi de les diferents tipologies de poblament que hi havia el 1860. Aquest anàlisi es realitza a partir de diferents criteris com ara la densitat de nuclis, el nombre de nuclis, els nombre d'habitatges del nucli amb més habitatges del municipi i la ràtio d'habitatges del poblament disseminat respecte el total d'habitatges. [Taula 6].

Aplicant aquest criteris s'obtenen 8 tipologies de poblament diferents: 1) ciutat, 2) poble gran, 3) poble, 4) pobles, 5) poble gran més poble/s, 6) poble gran més poblament dispers, 7) poble/s més poblament dispers i 8) poblament dispers. A continuació es repodueixen els municipis inclosos en cada una de les tipologies així com el mapa corresponent. [Mapa 24].

Els resultats d'aquest anàlisi sintètic del poblament posen de relleu que dels 323 municipis existents el 1860, la major part d'ells (45,20%, 146 municipis) eren municipis plurinuclears formats per pobles de menys de 200 habitatges. D'altra banda, el segon grup més nombrós (29,72%, 96 municipis) eren els municipis uninuclears formats per pobles de menys de 200 habitatges. Per sota del 10%, s'hi troben els municipis formats per un poble gran de més de 200 habitatges (8,98%, 29 municipis), els municipis formats per un poble gran més un o més pobles (7,43%, 24 municipis) i els municipis formats per un o més poblats i un poblaments dispers superior al 25% (6,50%, 21 municipis).

Per últim per sota del 2%, s'hi troben els municipis de poblament disseminat (1,55%, 5 municipis). Finalment, amb únic municipi i el 0,31% s'hi troben dues tipologies de poblament: la formada per un nucli de més de 1.000 habitatges anomenada ciutat i la formada per un poble gran amb un poblament disseminat superior al 25%. A continuació es detallen exemples de municipis de cada una de les tipologies.

Acrònim	Tipologia de poblament	DQS10	Habitatges del nucli més gran	Rdo
C	Ciutat	(1 nucli)	>1.000	<25%
PG	Poble gran	(1 nucli)	>200	<25%
P	Poble	(1 nucli)	<200	<25%
PS	Pobles	>0,50	<200	<25%
PGPS	Poble gran + poble/s	>0,50	>200	<25%
PGD	Poble gran + dispers	>0,50	>200	>25%
PD	Poble/s + dispers	1 nucli o >0,50	<200	>25%
D	Dispers	(0 nuclis)	<200	>25%

Taula 6. Criteris establerts per a l'anàlisi de les tipologies de poblament municipal. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Tipologia 1. Ciutat (C)

La tipologia anomenada de ciutat està formada només pel municipi de Lleida.

Tipologia 2. Poble gran (PG)

La tipologia de poble gran està formada per un total de 29 municipis, entre els qual cal esmentar: Alguaire, Arbeca, Balaguer, Bellpuig, les Borges Blanques, Organyà, Ponts, Sant Martí de Maldà, Tàrraga i Verdú.

Tipologia 3. Poble (P)

La tipologia de poble està formada per un total de 96 municipis, entre els quals: Alcoletge, Aspa, Bescaran, Castellciutat, Ciutadilla, el Pla de Sant Tirs, Mollerussa, Sant Llorenç de Morunys, Tarrés i Vilamós.

Tipologia 4. Pobles (PS)

La tipologia de poblament anomenada pobles està formada per 146 municipis, entre els quals: Arfa, Artesa de Segre, Baronia de la Vansa, Bellver, Espot, el Pont de Suert, Massoteres, Sant Pere dels Arquells, Tost i Vilaller.

Tipologia 5. Poble gran + pobles/s (PGPS)

La tipologia anomenada Poble gran + poble/s està formada per un total de 24 municipis: Àger, Agramunt, Cubells, Isona, Guissona, la Seu d'Urgell, Tremp i Vallbona de les Monges.

Tipologia 6. Poble gran + dispers (PGD)

La tipologia de poble gran + dispers està formada per un únic municipi: Solsona.

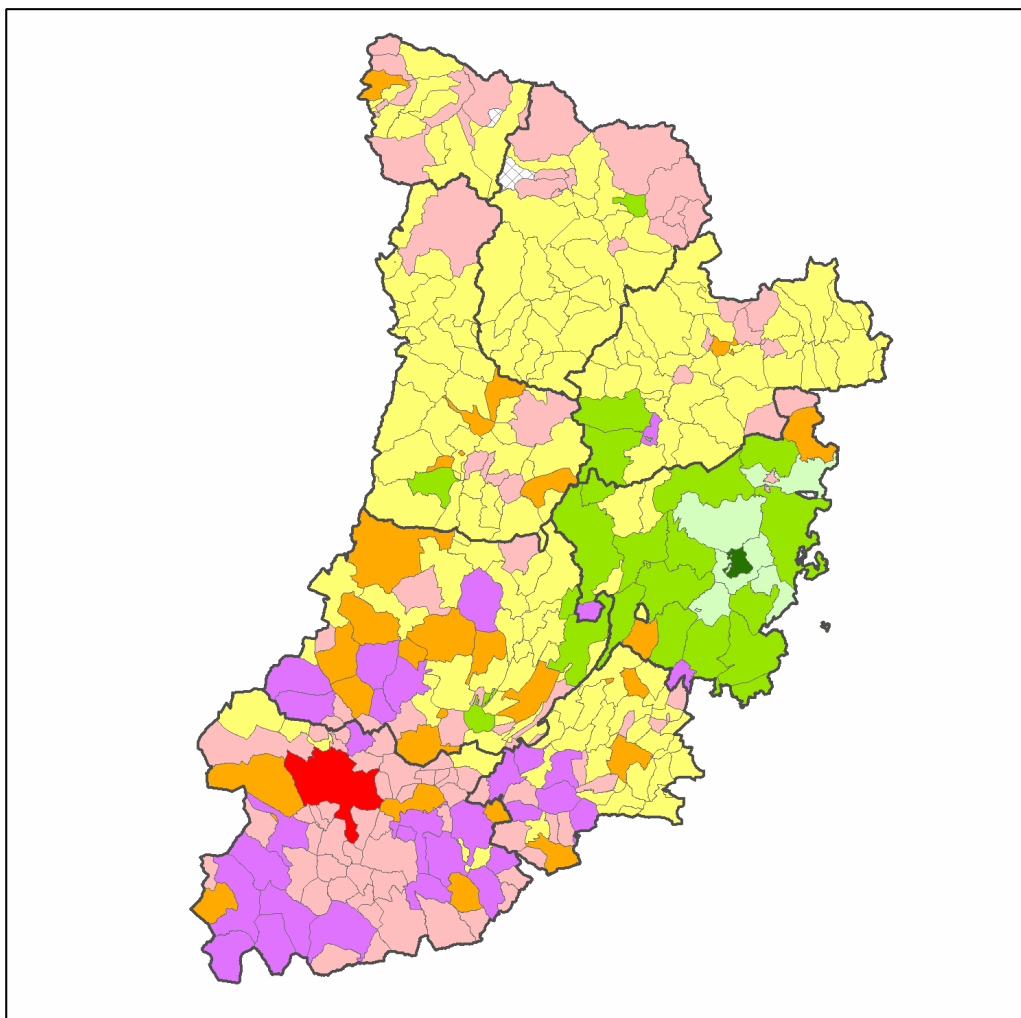
Tipologia 7. Pobles + dispers (PD)

La tipologia de pobles + poblament dispers està formada per 21 municipis, entre els quals: Baronia de Rialp, Castellnou de Bassella, Esterri de Cardós, Mur, Odèn, el Tossal i Vilanova de l'Aguda.

Tipologia 8. Dispers (D)

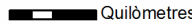
La tipologia de poblament dispers està formada per 5 municipis: Clariana, Guixers, Lladurs, Llobera i Olius.

Tipologies de poblament municipal

Tipologies de poblament

	Ciutat		Partit judicial
	Poble gran		Municipi 1860
	Poble		Mancomunitats
	Pobles		Enclavaments provincials
	Poble gran + poble/s		
	Poble gran + disseminat		
	Poble/s + disseminat		
	Disseminat		

 Quilòmetres
0 4 8 16

Sistema de projecció de coordenades:
ED 1950 UTM Zone 31N

Font: Institut Cartogràfic de Catalunya
i Junta de Estadística

Autor: Gerard Xixons i Solé

Mapa 24. Tipologies de poblament municipal. Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la JUNTA DE ESTADÍSTICA (1863).

Reflexions finals

Al marge d'aquests resultats cal advertir del fet que si bé en aquest treball s'ha tingut en compte els municipis, els nuclis de població i les edificacions, no és menys cert que l'estadística no recull altres realitats com per exemple l'existència d'entitats històriques, comunitats rurals basades o fins i tot parròquies en el poblament disseminat que l'estadística aplicada en aquest treball no recull. De fet, malgrat que aquests pobles presenten una morfologia de poblament disseminada, el cert és que les relacions que s'estableixen entre els habitants no és, ni ha estat, necessàriament menys intensa que en poblament concentrat.

És per tot plegat, que el present treball és una aportació més per entendre la importància i la utilitat que té la cartografia i les fonts històriques per comprendre que el passat no és estàtic, sinó un procés dinàmic amb continuïtats, resistències però també canvis i transformacions que cal continuar estudiant amb profunditat per tal de conèixer-ne el seu abast real.

6.- REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

6.- REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bibliografia

- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1985): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, tom VII. Palma: Moll.
- ALEGRE, Pau (2005): “Les tribulacions d’un jutge posat a demògraf: els treballs del Cens de 1860 al Bages” a *Papers de Demografia*, 258. Bellaterra: Centre d’Estudis Demogràfics.
- BURGUEÑO, Jesús (2001): *Atles de viles, ciutat i territoris de Lleida*. Lleida: Diputació de Lleida - Col·legi d’Arquitectes de Catalunya.
- BURGUEÑO, Jesús; LASSO, Ferran (2002): *Història del mapa municipal de Catalunya*. Barcelona: Direcció General d’Administració Local de la Generalitat de Catalunya.
- CLAVER, Ignacio [coord.] (1982): *Guía para la elaboración de estudios del medio físico: contenido y metodología*. Madrid: Ministerio de Obras Públicas y Urbanismo.
- CONGOST, Rosa (2003): “Els masos de la Catalunya Vella” a CONGOST, Rosa; JOVER, Gabriel; BIAGIOLI, Giuliana: *L’organització de l’espai rural a l’Europa Mediterrània*. Girona: CCG, Associació d’Història Rural de les Comarques Gironines i Centre de Recerca d’Història Rural de la Universitat de Girona.
- DERRUAU, Max (1983): *Geografía humana*. Barcelona: Vicens Vives.
- ESTEVE, Albert (2003): *El Nomenclàtor com a font per a l’estudi territorial de la població a Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
<<http://www.tdx.cat/handle/10803/4948>>
- ESTEVE, Albert; VALLS, Miquel (2010): “Masos, masies i cases de pagès a la Catalunya de 1860: una anàlisi espacial” a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 69. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.

- FERRER, Llorenç (2009): “Notes sobre la geografia dels masos a Catalunya” a BOLÒS, Jordi; VICEDO, Enric: *Poblament, Territori i història rural*. Lleida: Institut d’Estudis Ilerdencs.
- GÓMEZ MENDOZA, Antonio (1986): “La industria de la construcción residencial: Madrid, 1820/1935” a *Moneda y Crédito*, n. 177, p. 53-81.
- INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana i Edicions 62.
- JUNTA GENERAL DE ESTADÍSTICA (1863): *Nomenclátor que comprende las poblaciones, grupos, edificios, viviendas, albergues, etc., de las cuarenta y nueve provincias de España*. Madrid: Imprenta de José María Ortiz.
- JUNTA GENERAL DE ESTADÍSTICA (1863): *Censo de la población de España, según el recuento verificado en 25 de diciembre de 1860*. Madrid: Imprenta Nacional.
<<http://www.ine.es/inebaseweb/treeNavigation.do?tn=192209>>
- JUNTA PROVINCIAL DE ORDENACIÓN ECONÓMICO-SOCIAL (1949): *Plan de Ordenación Económico-social de la Provincia de Lérida*. Lleida: Artis Estudios Gráficos.
- MELÓN, Amando (1958): *Los modernos nomenclatores de España, 1857-1950*. Madrid: Real Academia de la Historia.
- MURO, José Ignacio; NADAL, Francesc; URTEAGA, Luis (1958): *Geografía, Estadística y Catastro en España, 1856-1870*. Barcelona: Ediciones del Serbal.
- PUYOL, Rafael; ESTÉBANEZ, José (1978): *Análisis e interpretación del mapa topográfico*. Madrid: Editorial Tebar Flores.
- TAFUNELL, Xavier (1989): “La construcción” a CARRERA, Albert: *Estadística històrica de España, siglo XIX-XX*. Madrid: Fundación Banco Exterior.
- VARIS AUTORS (1996-1998): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- VILA, Pau (1938): “El poblament de Catalunya” a *Revista de Catalunya*, 90. Barcelona: [s.n.].

VILA, Marc-Aureli (1998): *Aportació a la terminologia catalana*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.

Legislació

Instrucción para llevar a efecto la rectificación y complemento del nomenclátor de los pueblos de España. *Gaceta de Madrid*, 7 de enero de 1859, núm. 7.

Webgrafia

Alteraciones de los municipios en los Censos de Población desde 1842
<<http://www.ine.es/intercensal/>>

Cartografia SHAPE <<http://dmah.nexusgeografics.com/>>

Institut Cartogràfic de Catalunya <<http://www.icc.cat/>>

Instituto Geográfico Nacional <<http://www.ign.es/>>

Instituto Nacional de Estadística <<http://www.ine.es/>>

Municat <<http://municat.gencat.cat/>>

Plànol de Lleida <<http://cartolleida.paeria.es/cartolleida/>>